

doğru

TÜRK SANATINDA YENİNİN GÜZELİN DEĞERLİNİN DOSTU

Sahibi : Salim ŞENGİL

Yazı İşleri Sorumlusu :

N. ŞENGİL

Ayda Bir Çıkar

YENİ DİZİ

SAYI: 37

CİLT: 14

NİSAN 1964

1 LİRA

GERİCİLER İLERİLİYOR!..

Mart ayının son haftası içinde, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu'nun Tepebaşı Bölümünde «Türk tiyatrosu tarihinde eşi olmayan» çirkin bir olay geçmiştir.

Bertolt Brecht'in «Sezuanın İyi İnsanı» adlı oyunu, o gece tiyatroya kasıtlı girmiş olan yüz-yüz elli kişi tarafından komünistlikle suçlanarak yarıda kesilmiş, oynayanlara hakaret edilmiş, afişler yırtılmış; geri kalan seyirciler de bu yabansı saldırıdan ürkererek tiyatrodan kaçmışlardır.

Ertesi gün gazetelerin belirttiğine göre, bu oyun demirperde ülkelerinden başka hemen bütün ülkelerde oynanmış, bizde de 1957 yılında kitap halinde bastırılmış, bir kez de oynanmıştır. O zaman da bir ihbar yapılmış olacak ki, çeviri koşturmaya uğramış, ancak beraet kararı almıştır.

Dikkat edilirse; bizim gericilerin saldırdıkları eserler, demirperde ya da İspanya gibi totaliter bir rejimle yönetilen ülkelerde yasak edilmektedir. Nitekim, soyut resimler de, demirperde gerisinde yasak olduğu halde, bizde devamlı olarak aynı suçlamaya uğramaktadır.

Türk tiyatro tarihinde görülmemiş olan bu rezalet, ne yazık ki, salona yerleştirilen polis ekiplerine karşın, olmuştur; hattâ polis gücü yetmediğinden sonradan ek kuvvetlere gereksine duyulmuştur.

Demek ki; devlet gücü, bu saldırganlara kendini kolay kabul ettirememiştir. İstanbul'un bilinen gazetelerinden birinde yayınlanan bir fotoğraf, saldırganları, işlerini gördükten sonra,

böyle her gürültüde sömürülen İstiklâl Marşı'nı söylerken göstermektedir. Ne yazık ki, kalabalık arasında üniformalı birkaç öğrenci de görülmektedir ve gazete, «gençlik» diye vasıflandırdığı bu üçyüz yıl öncenin talebe-i ulumunu andıranların arasında asker öğrencilerin de bulunduğunu bir paratoner gibi öne sürmektedir.

Bütün bu işleri acılaştırın tutum ise, ilgililerin, oyunun hemen kaldırılması için buyruk vermiş olmaları, oyunun -şimdilik kaydıyla kaldırılmış olmasıdır. 1960 öncesinde bile beraet etmiş bir eserin, yeniden incelemek üzere tatil edilmesi, saldırganların ekmeğine yağ sürmüştür. Açıkçası, devletin ken-

dilerini haklı gördüğünü, oyunu kaldırdığını serbestçe iddia edebileceklerdir. Amaçlarına, hiç değilse yarı yarıya erişmelerine bu acayip tedbir olanak vermiştir. Neyse ki, ertesi gün toplanan bilirkişi, eserde komünist propagandası olmadığına karar vermiş; oyuna yeniden izin çıkmıştır.

Öte yandan, dikkati özellikle çeken bir tutum da dikkatten kaçmamıştır. Bir kısım gazetelerin fıkraçıları, gericileri yüreklendiren, haklı gösteren yazılar yayınlamakta sakınca görmemişler; böylece, Türkiye'de kesin bir bölünme olduğunu spat etmişlerdir. Siyasal ayrılıkları, bir tarafın devrimcileri, bir tarafın da her türlü gericiyi tutmasına değin varmıştır.

Gericiler adım adım ilerliyorlar. Türkiye'de her gün bir cephe düşmekte, gericiler bu cepheye yerleşmektedirler. Bu olayları gevşek bir iki tedbirle geçiştirmek istiyen ilgililer, Atatürk devriminin parça parça koparılmasının sorumluluğunu bir gün tarih önünde duysalar bile, iş isten geçmiş olacaktır.

Beni en çok düşündüren
Arkasına asılı ceketler, kapalı kapılarım.
O yalnız beyinlerin gecesine,
Uzak ikindilerden...

Elimle kaldırdığım taşı, inanım,
Denizine fırlatıp derinliği beklemek.
En seçkin balıklar, sonra yosun kuşları
Gün ışığı rüzgârında suların..

Dudağında bir ılık, yaban havası
Değme çizgileri göz ucuyla çizen
Vurmuş dizlerini yere, bir ayak ölü doğmuş
Bir e! kendiligidinden...

Biçilir yaz otları, alın çizgileri sıcacık
Acır kartallar, engerek yılanları
Bir tohum gibi büyür toprakta korkuluklar
Çoğalır ucuz ölümlerin insanları...

Beni en çok düşündüren
Arkasına asılı ceketler, kapalı kapılarım...

Halûk ŞEVKET

YAZ OTLARI

Tiyatroya Saldıran Gericiler için ne dediler!

OYUN

Sezuanın İyi İnsanı: Bertolt Brecht.

1938 yılında yazılan eser ilk olarak 1943 de Zürih'te temsil edilmiştir. Daha sonraları Londra, New-York, Viyana, Frankfurt, Hannover, Rostock, Baden, Augsburg, Magdeburg, Leibzig, Minnesota, Illinois, Colorado, Buenos Aires şehirlerinde ünlü rejisörler tarafından sahneye konmuştur. «Sezuan'ın İyi İnsanı» demirperde gerisi memleketler hariç hemen hemen dünyanın bütün memleketlerinde oynanmıştır.

MAHKEME KARARI

Eser, Adalet Cimcoz tarafından dilimize çevrilmiş, Türkçe olarak kitap halinde yayımlandıktan sonra komünizm propagandası yapıldığı iddiasıyla Savaşlık tarafından Adalet Cimcoz hakkında takibata geçilmişti.

1 inci Sorgu Hâkimliği, bilirkişi olarak Prof. Naci Şensoyu tayin etmiş ve Şensoy'un verdiği rapordan sonra mahkeme komünizm propagandası yapılmadığı kanaatine varmış ve Adalet Cimcoz'u 958/163 sayılı ve 4.9.1958 tarihli kararlarla beraat ettirmişti.

Ecevit: Barbarca tepki karşısında utanç duydum.

Çağımızın en büyük tiyatro yazarlarından bütün dünya ülkelerinde sık sık oynanan Bertolt Brecht'in «Sezuanın İyi İnsanı» adlı piyesi İstanbul Şehir Tiyatrosunda oynanırken, bir grup anlayışsız insanın gösterdiği barbarca tepki karşısında memleketim adına utanç duydum.

Batı dünyası, Brecht'i, tiyatrodan çıkarıp açmış bir üstün yazar olarak sayar ve benimser. İngiltere'nin muhafazakâr eğilimi «The Times» gazetesinin edebiyat ekinde, Bertolt Brecht için, «Onu tanıdıktan sonra bütün başka tiyatro yazarları küçük görünür» denmiştir.

Kapitalist Amerika'da Brecht'in piyesleri ve «Üç Peni Operası» tanınmış tiyatrolardan başka Üniversite tiyatrolarında da sık sık oynanır.

Sahne hayatı Ankara ve İstanbul'daki kadar gelişmiş bir ülkede Bertolt Brecht'in «Sezuanın İyi İnsanı»nın bugüne kadar oynanmamış olması bir büyük eksiklikti. İstanbul Şehir Tiyatroları Dram Bölümünü, bu eksikliği gidermek istediği için kutlarım.

Bazı çevrelerin eser hakkındaki komünistlik isnat veya sanıları, gördüğünü veya okuduğunu anlamıyacak durumda olmanın açık bir belirtisi sayılmak gerekir.

«Sezuanın İyi İnsanı»nda Brecht, iyiliğin erdemini, güzelliğini, fakat iyi olabilmenin, iyilik yapabilmenin, bencil olmayabilmenin güçlüğü, insanların kendilerine yönelen iyiliği nasıl engellediklerini, buna rağmen, iyi olma, iyilik yapma cabasında yılmadan, usanmadan direnmenin insanlık için tek kurtuluş yolu olduğunu anlatır. İnsanlara iyilik yapabilmek uğrunda, gerekirse çevrede düşmanlık uyandırabilen ve bir ölçüyü aşmamak şartıyla iyilikle çelişir gibi görünen davranışların da kaçınılmaz hâle gelebileceğini ortaya koyar. Piyesteki trajik unsur da, iyiliğin etkili, yararlı olabilmesi için gerekli bu davranış çelişmesidir. İnsanın ülküsü, zamanla ve sabırla bu çelişmeyi giderebilmek olmalıdır.

İşte böyle bir tema üzerine kurulu bu piyesi anlamamak iyiliği anlamamaktır. Bu piyesi getirdiği mesaj bakımından kötölemek kötülükten yana olmaktadır.

Gerçekten hür ve demokratik bir toplumda, gerçekten zararlı ve yıkıcı olmadıkça ve kanun sınırları içinde kaldıkça, değişik yönlerde fikirleri savunan eserlerin bile yazılıp oynanabilmesini hoş görmek gerekirken, «Sezuanın İyi İnsanı» kadar mâsum ve yüceltici bir piyesi müsamahasızlıkla karşılamak, bu

piyes için Türk mahkemelerinden alınmış lehde hükme bile karşı gelmek, başışlanmaz bir anlayışsızlık ve medeniyetsizlik örneğidir.

«Sezuanın İyi İnsanı» öyle inanıyor ve umuyorum ki kısa zamanda İstanbul Şehir Tiyatrosunda yeniden sahneye çıkacaktır. İstanbul'a ilk gelişimde ben de, en sevdiğim ve değer verdiğim tiyatro eserlerinden biri olan «Sezuanın İyi İnsanı»nı, Şehir Tiyatrosunun değerli sanatçılarından seyrebilmek isterim.

Başkut: Tiyatro tarihinde böyle çirkin olay yoktur.

Benim bildiğim Türk tiyatrosu tarihinde böyle çirkin bir hâdisenin eşi yoktur. Dün geceki vak'a kahramanları salonda oynadıkları oyunla, bu memleketi kaç asır evveline götürmek istemişlerdir, doğrusu kestirmek mümkün değildir. Bertolt Brecht'in piyesi bütün Batı memleketlerinde oynanmış ve oynanmakta olan, üstelik dünya tiyatrosuna yenilik getirmiş büyük eserlerden biridir. Komünizmle hiçbir alakası yoktur.

Hançerlioğlu: Ben bu eserde hiç bir mahzur görmedim.

Bertolt Brecht gerek tiyatro yazarlığı, gerek sahneye koyuculuk bakımından bütün dünya sanat çevrelerinde şöhret yapmış tiyatro adamlarından biridir. «Sezuan'ın İyi İnsanı» hür dünya memleketlerinde oynanmış ve oynanmaktadır. Ben şahsen bu piyesi görmüş değilim. Ancak kitabını okudum. Kanaatime göre bu eserin komünizm propagandası ile uzaktan veya yakından hiç bir ilgisi yoktur. Sahnelerimizde pekâlâ oynanabilir.

Nayır: Böyle bir olayın cereyan etmesi üzücüdür.

Yasaların engel olmadığı sanat hürriyetini zor kullanarak sınırla
(21. Sayfada)

Ankara'ya Plâstik sanatlar müzesi ve akademi gerekli değil mi?

Her gidişimde, yeni yaşam ve dünya görüşümüz üzerine olan inançlarımızı dile getiren bu koca şehirde, resim heykel müzesinin ve güzel sanatlar akademisinin eksikliği ni duyuram. Konservatuarı, bir çok sahneler bulunan Ankara'nın, bir türlü anlayamadım; niye müzesi ve akademisi yoktur? Ne saklayayım, ta içimden duya geldiğim bir eksiklik bu.

Gerçi, (eski dertlerimiz'n çoğunun hortladığını) Sayın İnönü'nün ağzından duyacağımız günleri yaşıyoruz. Böyle bir süre içinde, akademinin ve müzesinin lâfı mı olur? diyeceksiniz. Öyle ama (istim sonradan gelsin) örneği bir düşünce olur; kalkınma içinde güzel sanatların sonraki sürelerle bırakılması. O da yaşamın bir yönü, boşladığımız kadarı ile, kalkınma temposunun bir yöresinde, açık ya da gedik bırakmış oluruz. Resim - heykel'in eğitimi ve müze'nin tiyatroya da müzikten daha gerilerde kalır bir uyarıcı olduğunu kimse savunamaz.

Bir koca ve yepyeni şehrin anlam kazanmasında, güzel sanatlar gerekli ise; bütünü ile gereklidir. Müzesiz, akademisiz koca başkent olur mu?

Çok çalışmaktan söz ederiz. İyi ya, işte bir çok ressam, heykeltçi var ki durmadan çalışırlar. Onların gerçek inançları ve çağdaş sorunlarla bağdaşır yapıtları, zengin olsun, orta halli olsun, hangi Ankaralının umurunda? Bir avuç aydın dan öteye, kimin haberi olur, Ankarada açılan sergilerden? Var mı bizde özel galeriler? Koleksiyonlar? Koleksiyoncular?

At yarışları, futbol maçları iç'n, heyecan uyandı-

rıcı ve halkı sürükleyici (Kader, kısmet oyunları) eklemesini de pek âlâ beceriyoruz. Halkın kafasını, plâstik sanatlar alanındaki düşün ve yapıt eylemleri üzerine çekecek, heyecan yaratıcı işlemleri, neden gereksiz görüyoruz?

Ataç Usta, Ankarayı beğenir, savunurdu. Gerekli gördüğü olurdu savunmayı düşüncesiyle. Biz de buna inanıyoruz. İnanıyoruz ya, bir de Ankaranın kendisi çekici olmalı derim. İnsan, oraya varınca, Ankarayı düşün ve sanat alanında, en devingen yer olarak görmeli. Düşün ve sanat alanında, Türk gençlerinin kafasında, ışıl ışıl parıldayan bir Başkent olmalı.

Gocunmayalım, Ankara halkına dünyanın dört bucağından, eglensinler diye, soyunan karıları getiren özel sektör vardır. Ama bu özel sektör, bir galeri, bir düşün eylemi ile uğraşmayı, o zorlu alanda halka faydalı olarak para kazanmayı; düpe düze de lillik görür. Niye bu böyledir?

Inanalım ki Ankara'da her yıl belli bütçesi, erkin yönetimi ile, geçmiş gitmiş ustalarımızın olsun, yapıtlarını satın alabilen bir müze bulunsaydı; galeri düşünüy, özel sektör dediğimiz o nazlı avanı, özel galeri alanına yatırıma çekerd. Zenginlerimizin güzel dadıları yanında, bir de Türk sanatçılarından edinilmiş koleksiyonları bulurdu. Torunlarına kalabilecek sağlam gelirlri bir apartman gibi. Üstelik o daracık ve biteviye zevklerine, heyecanlarına koleksiyon yapmak düşünüy de katılırdı. Açılan sergilere gitmek, bir zorunluk durumuna girerdi. İnsana, doğaya, ne bileyim, her şeye karşı görüşleri değişirdi.

Geçende yine Ankaraya vardık. Bir kaç mühendis ya da mimar arkadaşın küçük çevresinden ötede, benim gibi bir insanın g debileceği, konuşup, görebileceği yerler olarak, Fransız Kültür Merkezinde, Cemal Erenin güzel sulu boyaları ile katıldığı sergi ve bir de yeni açılan galeride, İ. Cemal Karaburçakın işleri idi... Yeni açılan galeride, Arif Kaptan, Cemal Bingöl, İ. Cemal Karaburçak, Cemil Eren, bir türlü yoluna girmez, yenilmez dertlerimizi destek durduk; her seferinde olduğu gibi... Galerinin işlerine bakan adama, Cemal Bingöl iki aydır aylık çıkarabilecek yetkili katı bulamamış. Kendi cebinden galeriye yaptıklarını anlattılar ötekileri. İnsanın içi burkulu. Yor bunları duyunca. Koca koca apartmanların, çeşitli eğlence yerlerinin, lüks lokanta ve pasta salonlarının yanında, ıssız uğraksız sergiler. Bir hademesine aylık uydurulamayan galeri... İ. C. Karaburçak, İstanbul ve Ankarada bu sergi uğruna yaptığı masrafları, (Şan olsun diye) belirtiyor; ekşi, ekşi gülüşüyoruz. Gerçekten de bütün çabalarımız (Şan olsun diye). Neyin, kimin şanı? Orası belli değil. Doğrusu, var gücümle çağdaş Türk resim ve heykelni yaratmak isteyen bu küçük orduya; (Ne gereği var) gibi, bakan bakana... Öyle olmasa idi, Koca Başkent bunca yıldır, müzesiz, akademisiz olmasına bırakılır mı idi? Yapılması, o kadarına güç bir iş değil. Değil ama, önce gerçek olarak bu gereksinmeyi görmek ve anlamak geerkiyor. Buna bir dost gibi bakmamalıyız. Yeniden yaratılan Türkiye'de, d'rim ve yaşam değeri taşıyan bir gereksinmedir bu. Hortamış eski dertlerden biri değil elbet. Devrimiz'n doğal sonucu, içimizde gelişmiş bir güzel ağaç bu...

Kaynaklarla İlgili

Kitaplarımızın kötü kâğıtlara, kötü kapaklar içinde basılmaları, okurken elimizde güz yaprakları gibi dağılmaları, belki günün zorunluluklarıdır. Ama kitapçılık tekniği bakımından yüzyıllardan beri kabul edilen öğelerden yoksun olmalarını aynı sorumlulukla karşılamalıyız. Kaynak göstermek, dipnot düşürmek, bibliyografya, indeks, hattâ kitabın başına içindekilerinin listesini koymak anlaşılan bir çok yazar için ağır bir külfet olduğu gibi yayınevleri yöneticileri tarafından da lüzumsuz bulunuyor. Yayın tarihi, yayının yapıldığı yer daima belirtilmiyor. Bazen sahifeler bile sayısız oluyor. Bu noksanların kimileri daha çok bilim kitaplarına değgindir, kimileri her türlü kitap için bahis konusudur.

Kaynak ne zaman gösterilir? Geçenlerde *Dost* dergisinde Samim Kocagöz, *Kalpıklar*’la ilgili Konur’un önyargısına kurban gittiğini ileri sürerek bir çok yakınıyordu. Sorunun püf noktası sanatçının kaynaklardan yararlanmasında idi. Ben kaynaklarımı önsözümde gösterdim, diyor Kocagöz, hem de Telif Hakları yasamızda «Tarihe mal olmuş değerlerden, anılardan sanatçılar faydalanabilir» diye yazılı. O halde Konur’un bu kaynaklardan romana pek az değiştirilerek alınan cümlelere işaret etmesi kötü niyetle yapılmıştır.

Sanatçılar Telif Hakları yasamızı beklemeyip ezelden beri geçmişten yararlanmasını bilmişlerdir. Hattâ sanatçının kaynak göstermesi şarttır diyemeyiz —ister gösterir, ister göstermez. T. S. Eliot, belki de eleştirilenlerin oranlamalarından usanarak, *Çorak Ülke*’nin dize dize hangi etkiler altında yazıldığını notlarla belirtiyor. Bunu yapmasaydı yine de faydalandığı bin bir kaynağı sadece tekrar etmiş olmayacaktı. Hepsini kendi süzgecinden geçirerek, kendi

anlağında yoğunmuş, onları yeni bir biçimde birleştirmiş, kendinden de katarak başkalaştırmış. Böyle bir eserin kendi kültür belleğimizde uyandırdığı yankılar ancak onu okurken duyduğumuz zevki artırır. Tarih romanı okurken de bildiğimiz olayların yankılarını bekleriz, sahifeler dolusu Kutuzov’un askerî raporlarından parçalar, ya da Napoleon’un Helena adasında söylediğlerinin tekrarını değil.

Kelime kelimesine tekrarları (hem de nereden alındıkları belirtilerek) tarih kitaplarında, biyografyalarda, ve her türlü bilim kitaplarında bekleyebiliriz, çünkü bu gibi eserler çeşitli gerçeklerin birleşimidir. Bizce değerleri, kaynakların değiştirmiş olmalarında, belki hiç beklenmedik bir düşüncüyü, bir görüşü, kaynaklara bağlı kalarak getirmelerinde. Genel olarak Tarih Kurumu, Dil Kurumu gibi organlar ve üniversite yayınları bu hususta gereken titizliği gösteriyorlar. Ama daha geniş kitlelere hitaben özel yayınevleri ve onlardan faydalanan yazarlar hiç de titiz davranmıyorlar.

Dikkat ediyorum bizde «İçindekiler» ya hiç kitapta bulunmuyor, ya da (artık kitabı okuyup içindekileri yavaş yavaş öğrenmemizden sonra) sona ekleniyor. Bu her halde Arap alfabesini kullandığımız çağlardan kalma bir alışkanlık olacak. Oysa bir kitabı okumağa başlamadan içindekilere özet olarak göz atmak isteriz. Fihristin doğru yeri sonda değil, başta.

Geçenlerde Atatürk hakkında iki yeni eseri arka arkaya okumak fırsatı düştü bana: Birincisi Şevket Süreyya Aydemir’in geçen yıl Remzi Kitabevinin yayınladığı *Tek Adam*’ı. İkincisi Lord Kinross’un gelecek sonbahar Londra’da yayınlanacak olan *Atatürk*’ü. Sayın Aydemir önsözünde kitabının bir belgeler kitabı, bir kronoloji derlemesi olmadığını belirtiyor ve «Mus-

tafa Kemal’in hikâyesini mümkün olduğu kadar tam ve toplu olarak vermek isteyen, her evde, herkesin, her zaman el atabileceği bir kitaplık eseridir», diyor. Lord Kinross da, kitabının metnini okuyayım diye bana verirken, hemen aynı şeyleri söyledi: «Ben bilim adamı değilim,» dedi, «kitabımı genel okuyucu kitle için yazdım.» Oysa her iki yazar, hiç şüphesiz, çeşitli kaynaklar üzerine önemle eğilmişlerdir. Kolaylıkla tahmin edilebilir ki Bay Aydemir Türk kaynaklarını daha tamam olarak işlemiştir. Kinross’un Türkçeden belgeler çevirttiğini, Atatürk’ü Sofya’da ateşe miltirkerken tanyanlarla görüşmek için Bulgaristan’a gittiğini, Ankara’da, İstanbul’da, bazı malzeme için A. merikan üniversitelerinin kütüphanelerinde çalıştığını biliyorum. Üstelik kitabı yayımlandığı zaman herkes nerelerde, nasıl çalıştığını bilecek: Önsözünde kimlerden yardım görüyor, düşse hepsinin ayrı ayrı isimlerini, cisimlerini sıralıyor. Her bölümün notlarından başka sona bibliyografyasını, kronolojisini, indeksini de tam olarak ekleyerek eserini genel okura öyle sunacak.

Gönül isterdi ki sayın Aydemir de, «her yerde, her kesin, her zaman el atabileceği» kitabında bu çok faydalı öğeleri bulundursun. 390 sahifelik bu kitap üç ciltlik bir eserin birinci cildir. Bu eserde ilk defa olarak *insan Atatürk*’e yaklaşabiliyoruz. Ama bu yaklaştığımız insan yine de *Atatürk*’tür. Yazar her ne kadar belgeler kitabından, kronoloji derlemesinden uzaklaşmak istese, bunu büsbütün yapamaz, daha doğrusu, bunu sürükleyici bir metin hazırlamakla yapar (ve yapmış). Bu metni çerçevesiz bırakmak hele gelecek koşullar için yazıktır. Hayatının en önemli eserini yazmakta olan Aydemir belki de bibliyografyasını üçüncü cildin sonuna eklemeyi düşünmüyor. Ama her cildin bir bibliyografyası olmalı, dipnotların da önemi, hattâ anlamı azalıyor. Böyle bir durumda üç bibliyografya hazırlamak, az bir emekle okura büyük faydalar sağlardı. Kanımca bir ikinci baskı hazırlandığı zaman, bölümler’in başındaki «İnsan kendini yapma kudretinin bir ham maddesidir,» ya da «Tarih belki de hiç kimsenin eseri değildir,» gibi temalar üzerine önnotlar çıkartılıp kazanılan sahifeleri daha önemli konulara ayırmak yerinde olur.

Geçen yılın çok ilginç bir başka eseri, Sabahattin Selek'in İstanbul'da yayınlanan *Anadolu İhtilali*'dir. Bu kitap Milli Mücadeleyi yeni bir açıdan ele alan iki ciltlik bir eserin birinci cildir. Baştan sona kadar okuyucunun merakını uyandıran bu kitap belli ki, *Tek Adam* gibi, objektif ve çetin bir çalışmanın sonucudur. Belgelere belki daha çok dayanarak başka hiç bir yerde toplu olarak bulunmayan bir çok bilgileri bir araya getirip bunları yazarın özgün görüşünün ışığı ile aydınlatıyor.

Sayın Selek okuyucunun merakını yarı yola kadar tatmin ediyor. Önsözünde «bizimle görüşmeyi kabul edip bildiklerini anlatanlara ve sorularımızı cevaplandıranlara teşekkürü bir borç biliriz» diyor. Ancak kimdir bunlar? Bir kısmı dipnotlarda, görüşme tarihleri ile birlikte, belirtiliyor. Bir kısmı da belki isimsiz bir teşekkürün gölgesinde kalmayı yeğlemiştir. Tarihimizin bu döneminin bir çoklarında yarattığı heyecanlar, hattâ hırslar, henüz d'nmış değildir. Ne yazık ki bu eşsiz kaynaklar sahiplerinin heyecanları ve hırsları ile beraber dünyadan yok olacak.

Selek kitabına bolca dipnot eklemiş bulunuyor. Ancak bunlara bir bibliyografya yardımı ile toplu bir bakış atmak istersek, bibliyografyayı kendimiz çıkarmak zorluğunda bulunuyoruz. O zaman da Selek'in kitabındaki kitaplar hakkında teknik bilgileri nasıl elde edeceğiz? Bir kaç baskısı olan eserlerse, ondaki hangi baskı idi? Özellikle yabancı dilde kitaplar için önemlidir bu. Yabancı eserlerin asıllarını mı araştırdı, yoksa kitabında verd'ği sahife notları çevirilere mi aittir?

Kılı kırka varmak istemiyorum burada, söylediğim şudur: Sayın Selek'in de önsözünde işaret ettiği gibi, «Milli Mücadeleyi aydınlatacak bütün kaynaklar maalesef henüz istifade edilebilir hâle getirilememiştir.» Genel olarak arşivlerimiz düzenlenmiş değildir, en kutsal konularla ilgili belgeler bile şuraya buraya dağılmış bulunuyor. Bu kadar zorluk karşısında uzun çalışmalar yaparak meydana kıymetli eserler getirenlerin emeklerinin kolavca yere getirebilir noksanlar yüzünden tam verimli olmaması milletçe bir kayıptır. Atılan her yeni adım arşivlerin kurulmasına, bilgilerin örgütlenmesine yar-

CELÂL ÇUMRALI

Şiir üstüne konuşurken..

Şiir üstüne konuşurken 'sıfır'dan başlamalı, diyeceğim. Önyargıları unutarak düşünce düzenini kurmanın önemine değinmek istiyorum. Sıfır'dan başlamak demek düşüncesiz işe girişmek anlamına gelmez. Şiir üstüne söyleyecek bir sözü olmayan sıfır'dan da başlayamaz.

Korkumuzu açıklıyayım: Önyargılar ummadığımız sonuçlara iletebilir bizi şiir üstüne konuşurken.. örneklerini çok gördüğümüz için yakınıyoruz usun bu biçimde çalışmasından, işlemesinden.

Önyargılardan sakınmayı salık verirken, şiir üstüne söylenmiş usta yazarların görüşlerinden yararlanmalıyım demeğe getirmiyorum sözü. Değerli usta yazarların önemli gördüğümüz düşüncelerine bir yazıda yer vermek, gerektiği yerde gerektiği kadar yer vermek eskidenberi kullanılagelen bir yazış yöntemiştir. Ne var ki bir iki görüşe, bir iki önyargıya tutunarak işe ondan başlamak bir bakıma o yargıları görüşleri ispatlamaya çalışmak amacını güttüğümüzü gösterir, bu kanıyı uyandırır en azından. Böyle bir çaba hele şiir üstüne konuşurken bize «yeni buluşlar» kazandırmaz.

Önyargılarla, başka yazarların görüşleriyle yetinmek ya da yazının bütün hızını - gücünü onlardan almak o yazarın düşünce yoksunluğunu ortaya koyar. Şiir gibi çok önemli bir konuda bu ağır bir suçlama sayılmadığıdır. Yazarın bu yükten kurtulabilmesi için düşünce - duyu gücüyle dolu olması gerekir. Bomboş bir kafayla, bomboş bir iç'le sıfır'dan başlanamaz, başlanırsa yazı hep sıfırın üstünde kalır.

Yazar şiir üstüne konuşurken şair gibi « D O L U » olarak işe girişmek zorundadır. Şiir yaratırken katlandığımız o eşine doyum olmayan iç sıkıntısını, o sıcaklığı; şiir üstüne düşünürken de yaşamalıyız, diyoruz açıkcası. Bu iki çabayı eşit saymakla denemeyi - eleştirmeyi ne kadar önemseydiğimizizi belirtmiş oluyoruz.

Şiir üstüne konuşurken şiir yaratır gibi duyu - düşünce yöntemiyle davranmanın gerekliliğini açıklamak yerinde olacaktır. Şiir yaratmanın gizlerini sezemeyen bir yazar şiir üstüne konuşurken kuru-kupkuru sözbütinleri ortaya atacak, aydınlık sonuçlar elde etmesi çok güçleşecektir.

«Şiir yaratır gibi» kavramı ile us dışı bir coşkunun etkisinde söylenmiş hayâl yükü ağır basan hoş olduğu kadar boş sözleri tuttuğumuz sanılmasın. Şiir yaratmanın gizlerini sezerken, us'un aydınlattığı bir düzeyde çalışarak duyu-düşünceleri bir düzene bağlama yönünü yeğliyoruz. Şiir yaratma sezisi olan bir denemeci - eleştirmenin usun gücüyle görüşlerini belirtmesindeki başkalığı ve bunun şiire getireceği yararı küçümseyemeyiz.

Şiir üstüne konuşmaları ile şairlerin yapması gerekmez elbette.. Şiir yaratma sezisi şair olmayan bir yazarda bulunamaz demek büyük bir yanlış olur. Şiir yaratma sezisi olmayan bir yazarın yazısı ya us dışı boş sözlerle dolup taşıyor, ya da usun ışığında kaldığı halde o seziden yoksun olduğu için kuru - kupkuru açıklamalarla, tanımlamalarla şiir'i küllemekten ileri geçemiyor. Bu yazarlar önyargılarıyla çizdikleri Fâsit - Daire içersinde dolanıp dururlar. Şiire yeni olanakları, yeni güçleri, yeni görüşleri salt şairlerden beklivemeyiz. Şiir yaratmak sezisi olan yazarlar da bu zor işin üstesinden gelebilirler.

dım etmeli. Yılların çalışmasını okurlarına ileten yazarlar, aynı zamanda okurlara karşı sorumluluk duymalıdır: Hem meraklı okura bilgi edinmek imkânlarını vermeli, hem de okurda öyle bir merak yoksa, onu uyandırmalıdır. Okurun seviyesi böyle yükselir.

Ama «yakın gelecekte *Kalpaktar* 'kinci baskısını yapacağı benziyor» ve Bay Kocagöz, Yermesana'nın yazısında, «Sayın Alb. Hüsamettin Ertürk'ün bu anıları anlatmasına ilişkin bir notu istersem koyacağım, istemezsem koymıyacağım.» diyor. Boynumuz kıldan ince.

Bacon üzerine

Francis Bacon'un ölümünden bir yıl sonra, 1627'de yayınlanan «Yeni Atlantis» adlı bir eseri var. Feylesof, bu kitabında o efsanevi Atlant's adasında kurulduğunu hayal ettiği ideal devleti anlatıyor. Dini Hrist'yan; yönet'm şekli, mut'a-kiyet; sosyal düzen, aile üstüne. Bu devlet'n büyük özelliği, «Süleyman'ın Evi» diye anılan bilim kurulu. Bacon, hor gördüğü çağdaş İngiliz üniversitelerine karşı çıkardığı bu okul örneğ'n'n amaçlarını başındaki bilginin ağzından şöyle açıklıyor: «Gayemiz, olup bitenlerin sebeplerini tetkik ve eşyaların esrarlı hareketlerini işığa çıkarmak, insan hakimiyetin'n hudutlarını genişletmek.» Yazar, daha sonra, bu kurum çalışmalarını anlatıyor, çeşitli bilim dallarında girilen incelemeleri sıralıyor. Deneyler, kimi yeraltında, kimi de yüksek kuleler üstüne kurulmuş labo-ratuvarlarda yürütülüyor. Meselâ mus'kide yeni uyumlar bulmak üzere hazırlanmış bir Ses-evi var. «Kuşlara bakarak uçmasını öğrendik; balıklara bakarak, deniz altında seyreden tekneler yaptık» diyor Bacon... Kitabın bir başka ilginç yanı da, bilim alanındaki devrinsel ilerlemelerin yanı sıra, sosyal ve siyasal alanlarda köklü değışmeler yer alması gerekmediğini Bacon'un bu arada ileri sürüşü. Bilimsel ilerlemelerle «ileri» saydığı sosyal ve siyasal düzenleri yan yana düşünmeğe alışmış k'inseler için, bu, başlanmaz bir hatâ sayılacaksa da, Bacon'un Rönesans yorganını Yirmi Yüzyılın kırk ayaklarını örtmüyor diye kötülemeğe de davranmıyalım!

Bacon'un hayat öyküsünde de bu çelışmeyi oşarmak, işten bile değil. Bir yanda eyyam-adamı, hukukçu mabeyinci Bacon, öbür yanda insan bilgisini Orta Çağ köstekler'nden sıyrmağa çalışan feylesof... Çıkıyor mu sana ortaya iki başlı ucube! Peki ama, bu biri ak, biri kara, iki baş neden gelip de o cılız gövdenin üstüne birlikte konmuş'ar? Nasıl oluyor da, ömrünün kırk şu kadar yılını bir post koparmak için kodamanlara arıza yazmak, ikbal devrini de onun bunun kuyusunu kazmakla geçirmiş olduğu söylenen bu haydan-gelme adam, bilimsel düşüncede tüme-varım yönteminin öncülüğünü ediyor?... «Kral, imtiyazlarını kanunlardan değil, doğrudan doğruya Tanrıdan alır» diye fetva veren Kazasker Bacon'a bakın bir, bir de masasının başına geçip omuzuna bir büyücü değneği dokunmuşçasına şu satırları yazan Bacon'a bakın: «İnsan bilgisine şimd'ye kadar

tutulmadık bir yol açılmalı ki, insan aklı tabiat üstünde hak ettiği üstünlüğü kurabilsin». Böyle diyor Bacon.. Bir de şu çelişmeye bakın: «İtiraf ve beyan ederim ki Londra tüccarlarını Fransız şarap tüccarlarından mal almağa zorlama vaadiyle b'n İngiliz lirası rüşvet aldım,» diye itirafda bulunup ve daha bir sürü rüşvet yeme suçundan hüküm g'yip rezil rüs-vay olan Başyargıcın adı da Bacon, «Novum Organum»u yazan bilginin adı da Bacon! Bir de bilimsel düşünce tar'inde dönüm taşlarından biri sayılan, yirmi yıl çalışmadan sonra ömrünün sonuna doğru tekillediği bu kitaba ilk başladığında yazdığı ön-sözde, şu dört.dörtlük lâfları eden Bacon'u bir düşünün: «İnsan oğluna edilecek hizmetler'n, iyiliklerin başında, insan hayatını düzeltmeğe yarıyacak yeni sanatlar, yeni vasıtalar bulmanın geldiğine inanıyorum. İlk çağlarda, iptidai cemiyetler arasında bile, ortaya yeni buluşlar çıkaran insanlar evliyalar, yarı-tanrılar arasında sayılırdı. Hem de devlet.kurucularının, kanun.koyucuların, halk-babalarının, tiran.deviricilerin'n ve bu kabil yiğitlerin h'zmetleri bile, bir zaman sonra, ortadan silinip, esâmileri okunmazken; b'lginlerin buluşları ilkin pek göze batmasa b'le, etkisini ergeç bir daha sil'nmemesine ve dünyanın dört bir yanında duyurur. Ama insan ortaya bir iki buluş çıkarmakla yetinmey'p, tab'atte b'r iş'k çakarsa, şimdiki bilg'miz'n sınırları ötes'ni aydınlatıcı bir meşale yakarsa, dünyada en gizli, en sırlı şeyleri birbirini ardından aydınlığa u'aştırıcı bir ışık kaynağı bulursa, işte o insan, insanlığın velinimet'id'r, insanın evren üzer'ndeki hak'imiyetin'n kurucusu, hürriyetin müdaf'i, ihtiyaçlar ve zaruretlerimizin fât'hidir.»

Size bu sözleri aktarıdıktan sonra, «Bir de düşünün! diye devam edecek Kara Bacon'un marifetle-rinden birini daha anacaktım, «özüm, aynı önsözün bir aşağı bölümüne takıldı. Bacon diyor ki: «Yetişiş tarzını, tahsil'im beni devlet hizmetine eh'l kılmıştı. Fikirler, gencken, insanı ardında sürüklüyor, sonra da yurçuma hizmet borçlu o'duğumu düşünüyordum, devlet iç'nde sözüm geçerse, bilim çalışmalarım için çok daha büyük imkânlar açılacağını sanıyordum. İşte bunun için, siyaset hayatına atıldım, küçük düşmeden, onurumu ç'ğnetmeden, bu işte bana yardım edecek dostlar devşirmeğe davrandım... Ama gayretlerim'n gayretkeşlik sayıldığını görünce, sıhhat'im de gündün güne kötüleşince, asıl çalışmalarımı aksatıcı meselelere artık vakit ayıramıyacağımı idrak ederek, bu kitabı yazmağa koyu'dum.» İş'n tuhaf tarafı, bu sözleri söylediği sırada, daha devlet merdivenin'n alt basamaklarında, yirmi yıl sonra başına gelecekleri sezmiş adeta... Ama Bacon'un devlet h'zmetindeki başarısızlığını kiş'sel zaaflarına yüklemeye kal.kışmak, yukarda parmak bastığımız çelışmelerin hem çağdaşlarının hem de daha sonra gelen'erin gözünde katmerlesmesine yol açan başlıca kaynak. Oysa, Bacon, rabıtalı, çalışkan, akıllı, onurlu, insan canlısı bir adam. Buna, bir kere sağlık durumu elverişli değil. Müflis mi, değil; maaşların kıv, mas-rafların büyük olduğu o devirde rüşvet, olağandan sayılıyor. Kralı, Kraliçesi, veziri, hep imti-yazlar, tekeller satarak, ayakta durabiliyorlar. Sebep çok daha derinlerde: Orta Çağ düzeni, hayatın dört bir dalına ağlarını atmış olan Kil'senin toplum içinde bütün sınıfları ve bu sınıflarla tabiat düzeni'nâ Tanrı inancı iç'nde bağdaştıran gücünün azalmasıyla ortadan silinince, Kırallık, ulusal bir kilise

yardımla toplumda bu bütünlük gereksinmesini karşılamaya çalışıyor. Tudor devrinde, yeni eti kanlanan burjuva sınıfının çıkarları bu Mutlakî düzenle uyduğu sürece işler bir yüz yıl kadar ayar gidiyor. Bacon'un korumağa çalıştığı siyasal birlik de bu. Ne var ki kent-soylu artık, Kralın dört bir çıkarı bağdaştırmaya çalışan kanadı altından çıkıp, doğrudan doğruya kendi sınıfının gereksinmeleri üzerine kurulu bir düzen istiyor. Hükümdarın başında bulunduğu ulusal İngiliz Kilisesinin tepeden inme Hıristiyanlığı yerine, Tanrıyla kul arasında aracı tanımayan bir kişisel inanç tutkusuna kapılıyor. İngiltere inanç ve siyasa alanında bir bölüntü devresinin arifesinde. Bacon'un yaklaştığını sezdiği İç-Harp, kopuk kopacak. Kısacası, Bacon, zamanın akışına karşı kirek çekiyor. Ama Cromwell'in de askerî bir diktatorya altında kurmağa çalıştığı *Commonwealth*'in Bacon'un korumağa çalıştığı birlik, bütünlük düzenini bir dereceye kadar andırdığını, Parlâmentoda Krala ayak d'riyenlerin de eski siyasaı ihya parolasıyla ortaya atıldığını düşünürsek, bu patirtida ilerilik-gelirik atıflarının kıl-payı üstünde durduğunu daha iyi anlarız. Hem kimin Bacon'u Marx'ı okumadığı için kınamağa hakkı var? O Bacon ki bu her kafadan bir ses çıktığı devrede, bir istikrar, b'ir durulganlık kaynağı olarak, gerekli yeniliklerle, kurulu düzenin sağlam yanlarını yan yana yürütmeğe savaşıyor. Bunun için de toplum hayatının geleneklerini, göreneklerini, önyargılarını, eğilimleri'nin birer birer inceleyerek, bir davranış yolu bulmağa çalışıyor. Bacon'un denemelerinde, daha önceki düzyazı ustalarında az görülür bir kafa açıklığı ve dil arıklığıyla üstesinden gelmeğe kalktığı iş, bu. Olanı olduğu gibi görme tutumu kuruluk şöyle dursun, hiç ummadığımız anda olması gerekenin işiğini çakıcı bir gönül genişliğini yeşertiyor. Bacon'un son denemelerinden iki tanesini, bu büyük adamın büyüklüğüne iki kestirme kanıt olarak sizlere sunuyorum:

«EVLİLİK - BEKÂRLIK»

Evli - barklı kimseler çark-ı feleğin çarkına eteğini kaptırmışlardır. Çocuk - çocuk, iyilik için olsun, kötülük için, kodaman işlere girmeğe engel. Siz söyleyin, bütün büyük yapıtlar, kamunun yararına kazanılmış başarılar, hep, varıyla yoğunla kamunun koynuna güveyi girmiş insanların elinden çıkmamış mıdır? Ama çocuklukların da geleceği dört gözle kollamaları boyunlarına borç. Değil mi ya, baş-tacı ettikleri varlıkları o geleceğe emanet edecekler! Kimi de var, bekâr yaşar, kendinden başka b'ir şey düşünmez, «bana ne, der, gelecekten!» Kimisi de evlâdi eyâli sırf masraf kapısı bilir; öyleleri de var. Nice para-babalarını da gördük, çocuğu olmadığına mağrur; bu yüzden elâlemin kendilerini daha paralı bellediğini mi sanırlar, nedir! Belki de bir yerden işitmişlerdir: Hani birisi, «Yahu, ne zengin adam!» demiştir de, öbürü, «Bakma, sen, onca çocukla!» diye dudak bükümüştür; sanki çocuk, servetine kesatlık getirir adamın! Gelgelelim, bekârlığın şahlık oluşu, takıntısızlığından; hele o başıboşluk tutkusunu bellerindeki kuşağı, dizlerindeki bağı, neredeyse, boyunlarına boyunduruk sayacak kadar ileri vardırırmış, canına meraklı, esintilî kişiler için... En iyi dostlar, en iyi efendiler, en iyi uşaklar bekârlar arasından çıkar, ama fazla da bel bağlamağa gelmez, alıp başlarını giderler; serserilerin çoğu da aynı mae-

yadan, Bekârlık d'in adamları için iyi; yoksa hep kendi bostanına yağın bulutun hayırseverliğine döner iş. Yargıçlarla devlet büyükleri için pek farketmez; akli kısa, eli uzunsa zaten, karısı olmasa, atuşağına kaptırır yuları. Askerlere gelince, generallere bakıyorum da, hep, adamlarına ev-bark üstüne nutuk çekiyorlar; doğru da; işte Türker! Evliliğe yan baktıkları için, böyle domuzuna asker oluyorlar. Öyle ya, kadınla çocuk, bir çeşit insanlık öğreticisi. Bekâr adam, eli daha geniş tabî, on kat daha hayır-sever olsun, isterse, gine de evliler'n yanında serttir, daha katı yürekli'dir (al bekâr odasından, geçir zaptiyenin başına!); işlemiyen demir ışıdamaz, şefkat da öyle. Göreneklere bağlı, onun için de durmuş oturmuş, ağır-başlı kişilerin çoğu iyi kocadır. Ulysis için derler a: Vetulam suam Praetulit immortalitati (Ölüm-süzlüğü değil, bir ayağı çukurdaki karısını seçti.) Namuslu kadınların çoğu mağrur, biraz da dik-başlı olur, namuslarını pahalya sattıkları için. Kocasını akıllı-uslu belleyen kadın daha iyi bağlanır evine, gözü daha az dışarda olur, yeter ki koca, kıskançlık edip kendini ele vermesin! Karılar delikanlıların oynası, orta-yaşlıların yoldaşı, ihtiyarların da dert-ortadığıdır. Onun için erkekler, ne zaman evlensem, diye bocalasa yeri. Ama adı bilgiler arasında anılan birine «Ne zaman evlenmeli diye sormuşlar da, «Gençse, demiş, daha vakti var; kocamışsa, vakti değil sade, halî de yoktur.» Kötü kocaların nedense, hep,

karanlığa kalan

Karım çalışıyor

Kırmızı bir fırıldak
Döner durur
Bir mavisine karşı

Beklenen
Karanlığa kaldı

Karım çalışıyor
Çocuğumuz
Karalamak istiyor kâğıdı

Beklenen
Karanlığa kaldı

Karım çalışıyor
Sayılar sayıyor
Çizgiler çiziyor
Çocuğumuz
Karnında

Dün bir ağaç
Bağıra çağıra söyledi
Basıp gittiğini kışın

Beklenen
Karanlığa kalan birşey

Arif DAMAR

ayırksı palamar

Biz yoktuk onda can putum,
Suratlarımızla tarihsel.
Biz yoktuk onda, diyorum,
Nasil yoksak bu dünyada.

Aynı kadın mezeliyor ya
Kahra germi veren ağızları;
Denizler aydınlanmasın,
Hepsi kolayca okyanus.
Umut hangi uykulu görmektî,
Hele derinlikler hangi?
Akran sanıp da karanlık
Buyursaydı anlamlarımıza,
Güneşi kör kandil sayan
Bir ulu oddan habersiz,
Amma da gönenirdi ha!

Osman Numan BARANUS

Vurmadan onsuz olmazlık
Horatamıza Iodos Iodos,
Kahr bile daha yakın
Bir duldamız o kadından.
Yazıklarını arıtıyorum,
Emdiklerini anasından.

Yalansa, bütün yalanı
Sabah olsunlu yakarları,
Minnacık bir tohum ya da,
Büyük ağırlar toprağında.

Gelecekte bugün müyüm
Dili halk dili tadında?
Gelecekte bugün müyüm
Halktan Baranus adında?
Nasılınızlarda kalıyor
Yorgun-argın merhabalar.
Akın bulanması karaya
Dert burgacına salıyor.

Bildirimiz balıklarca
Ha palamar, ha misina.

melek gibi olur karıları; herifler kırk-yılda bir iyi davrandığında kadrini bildikleri için belki, belki de çektikleri çileden gurur payı çıkarıyorlar. Hele belâli kocalarıyla yakınlarının rızası olmadan evlenenler; onlar büsbütün sarılır erlerine, düştüğümüz yerden kalkacağız diye.»

Bacon, kırk yaşından sonra evleniyor. Bir yirmi yıl karısının adı pek anılmıyor ortada. Ama Bacon rüşvet yüzünden tepetaklak olunca, karısıyla bozuşuyor. Söylentiye göre, kadın galiba fingerdem'ş.

Bir de: «Ölüm üzerine yazdığı şu denemeyi dinleyin!

«Çocukların karanlıktan korkması gibi bir şey bizim de ölümden korkmamız; çocuklardaki bu olağan korku nasıl masallarla azdırılırsa, ölüm korkusu da ona göre. Gerçi ölümü günahların bahası saymak, öte-dünyaya göçme diye almak d'n'n buyruklarına uygun, ama yaradana son borcumuz olan ölümden korkmak ayıp şey. G'ne de din tasamalarının bir çoğu boş, şişirme inanlarla doludur. Riyazet üstüne yazılmış kitaplarda okumuşsunuzdur: Hani parmağının ucu bir yere sıkışsa, ezilse, bir düşün, derler, nasıl yanar canın bir de dört-bir-âzanın havanda dövüldü. günü düşün! Oysa pek öyle büyük acı çekmeden ölenler de var, hem insanın en can alıcı yerleri acıyı en az sezen yerleridir. Bir de şu pırl pırl söze bakın: Pompa mort's magis terret quam mors ipsa. (Ölümden korkuyorsak, ölümden değil, ölümün taklavatından korkuyoruz) dem'ş adam. Ölümü korkunç gösteren; iniltiiler, çırpınmalar, rengin atması, tenin soğuması, ağlaşan hısım-akraba, kara kaftanlar, ilâhiler mi'âhiler; başka nedir ki! Hem ölüm korkusuyla tutuşup sırtını yere getirecek onca civan duygu ne güne duruyor; insanın uğruna gürşecek böyle pehlivanları varken ölümün düşmanlığından ne olacak! Değ'l mi ki hınç ölümü susa-durdurur; aşk, gözden siler onur ölüme can attırır; keder ölümden medet umdurur. Bilirsiniz İmparator Otto kendini öldürdüğünde, acısına dayanamadı da bir sürü sadık bendesi, tatlı canlarına kıydılar; bakın, sevgi nerelere kadar varıyor! Bu arada Seneca da can sıkıntısıyla bezginliği anıyor: Cogita quam diu eadem feceris; mori velle, non tantum fort's, aut miser, sed etiam fast'diosus potest (Ne yiğitliğ'nden öyle, ne de yıkınlığından, sırf, aynı işi Allahın-günü görmekten bıktıkları için ölümü özleyenler var). Yeri gelmişken onu da söyleyelim: ölüm, mayası sağlam insan-

ların içine güç işler, neyse odurlar son nefeslerine kadar. Augustus Caesar'ın son sözü bir gönül-almaydı: Liv'a, conjugii nostri memor, vive et vale. (B'rlkte geçirdiğimiz günleri unutma, Livia, sağlıcakla kal). Tiberius canından geçti, yapmacıktan vazgeçmedi, Tacitus anlatıyor: Jam Tiber'um vires et corpus, non dissimulatio, deserebant, diyor. Vespasian oturağın üstünde çalımıyla öldü: Ut puto Deus fio (Tanrı oluyorum galiba) d'yerek. Galba uzattı boynunu: Feri, si ex re sit populi Romani. (Roma halkının iyiliği içinse, vur) dedi de başka bir şey demedi. Septimius Severus ulağıyla haber saldı: Adeste si quid mihi restat agendum. (Halâ bir h zmetim dokunabilirse, buyrun gel'n) diye. Ve daha niceleri... Doğrusu Sto k'ler ölümün üstüne fazla düşümler, hazırlıktı mazırlıktı derken ölümü büsbütün korkunç kıldılar. Qui f'nem vital extremum inter munera ponat Nature (Hayatın en büyük nimetlerinden biri de sonudur) diyen iyi dem'ş. Doğum kadar olağan bir şey ölüm de; hem kimbilir doğarken nasıl acı çektik, b'liyor muyuz! Bir iş'n ucundan tutmuş giderken ölenler, kavgada yaralananlar gibidir, h'ç bir şey olmamış gibi vuruşurlar halâ hani; yeter ki insan kendini hayırlı bir işe vers'n, güle oynuya g'der ölüme. Bana sorarsanız ilâh'ler'n en güzeli «Nunc D'm'ittis» ilâhisidir. (Elver, Tanrım, kulun huzur içre göçsün buyruğunca); yeter ki hep sevap iş'em'ş, muradına ermiş olsun insan. Ölümün bir başka hayrı daha var, insanın adını temize çıkarır, kıskançlıkların ardını alır.

— Extinctus Amabitur 'dem (Ölünce, biz de iyi adam oluruz).»

Bacon, 1626 kışı, karlı bir gün, arabayla Londra'ya gelirken, yolda durdurur arabayı, oracıkta satın aldığı bir tavuğu kesip içine kar doldururken, soğuk alır, ateşi çıkar. Surrey'de Arundel Dükünün evine kaldırırlar. Hasta yatağından Düke yazdığı mektupta Bacon şöyle der. «Muhterem Dük, galiba, Vezüv dağının yanışı üzerinde bir deney yaparken ölen Caius Plinius'un başına gelen benim başıma da geldi. Bedenin muhafazası ve çürümemesini sağlama üzerinde bir deney yapıyorum, dedim. Deney başarılı ama, olan bana oldu.» İki hafta sonra da ölür. Vasiyetnamesinde şöyle divor: «Ruhumu Tanrıya adıyorum. Ölüm, gizli bir yere gömülsün. Adım, gelecek çağların yabancı milletlere emanet.»

Yabanıl bir av aç'sa
biling dışı ılımlı eviçlerine
duvarda nakış nakış
yani acıyı, o beyaz hayvamı
dondurmak.
yiğit ve genç memelerinde
özsuyu taşıyan, ey beyazlık!
etimizde bir av kumultısı
şimdi sen eline bir karanfil
ve kanaviçe al sevgilim
basma renkli, allı-güllü odalara
pencereleri kâğıt leşleriyle örülmüş.
sarı badana, biraz kumaş
ve kartvizit.
sonra da mavilik. keten helvası. tahan
fıskiye
ve elmalık alırız.
iki aylık boncuklu bir beşik
bezden bir albüm.

kimileyin de çizer hüzünleri pancurlara
kadınlar! ayaklarında bezden patiklerle
ellerinde uzun tığlar
nakışlarlar akşarına kadar
daralan göğüslerinde
uzun kuşlar
düşerler bir bir bir.
aşk alkol ve ses. sevinç imgeleri kokan bir ağız
tüneyince kelebekler eviçlerine
basılır yaz soluk pazenlere.

(lekesiz dantelâlar ve —seni seviyorum—
sayfiyeden geliyor belki de
cebimde her güne uyan bir gazete
cinayet haberleri ve buruşuk bir cigara
..... sonra bana kısacık bir gök ısıttılar
lâterna ve org çaldılar. çıra yaktılar.
kara isli iskarada balık yedim.
.... işte taşra duruşlu bir kedi, sarışın kafalı.
ne zaman aynaya baksa esmerleşiyor elleri.
saat şimdi aslında, ölü bir adamın terkinde,
ter kokmayan yüzünde.
bir çek veriyor sanki, çiçek alıyor sevgilisine,
gene saat kaç...

...büyücüler büyücüler büyücüler büyücüler
ellerinde kamışlar
bir sandalye ve konyak kullanarak
bir poker oyuncusu bularak bana
beni asacakları akşam darağaçlarında
ısınyordu yağmur ağaçlarda.....
(sen bana çok kereler yazı anlatıyorsun
tarçın kokuyordum demek o yerlerde

buruk ve acı.
senin en dar yerlerini öpmüştüm
gırtlığımı, ellerinin mavisini
dudaklarımın hepsini.
mezarlığa yağmur yağıyordu bunu biliyorsun
çalılar ve bir çoban bizi gözlüyordu
şaşırmıştım, kuş olmuştun sen)

Sessizlik o benim duyduğum yer
Derinleştiriyor gerekli dalgınlıkla odamı
Uygar adamlarını çelik kuşları havamda
Böyle tuhaf ışıklı bir ötüş çağı
Dinğin kanat bakışımı uzaklaştırır durmadan
Bu daha çok gökaltında olma yalnızlığı

Yavaşca bir şey yaklaşıyor sessizlik halinde
Yalnızlıklar ve ölüm yavaşca bir şey
Uzayda bir tanrı sessizlik halinde var
En çok böyle anlatıyoruz kendimizi
Ağaçları evleri yerine koyup düşüncemizde
Akşamüstü o havaya bulaşmış çingene yüzü
Çoğu zaman bir yerdir kendi güzelliğinde

Gülümsemeyi getirip dona kalmış
Dağınık bir yontu dudağı şimdi barış
Sustuğum zaman düşündüğümü anlıyoruz
Çatalımı dalgın tutuyorum elimde
—Savaşın vardığı bir sessizlik olacaktır
(Mermiler beyaz kanadını çırpıyor
Kemirgen, tırtıklı bir diş gücüyle)
—Sessizliğin vardığı bir savaş olacaktır.

Pastamı bölüyorum bıçağımla. Bu sonuç
Zenci bir uşak geçiyor konyak gölgelerinden
Yüzü dağılmış akşamüstüne
Ve smokinli, papyon kıravatlı, saygılı
Ve ucu yırtık öyküler geçiyor gülüşünden
Yavaşca bir şey sessizlikte kımıldı
Herkes kendi duruşundan sorumlu örneğin
Barışı savunan kozmonot ve delege
Konmuş uygar adamın çelik ısıltısına
Ufacık bir şey gibi kuş biçiminde

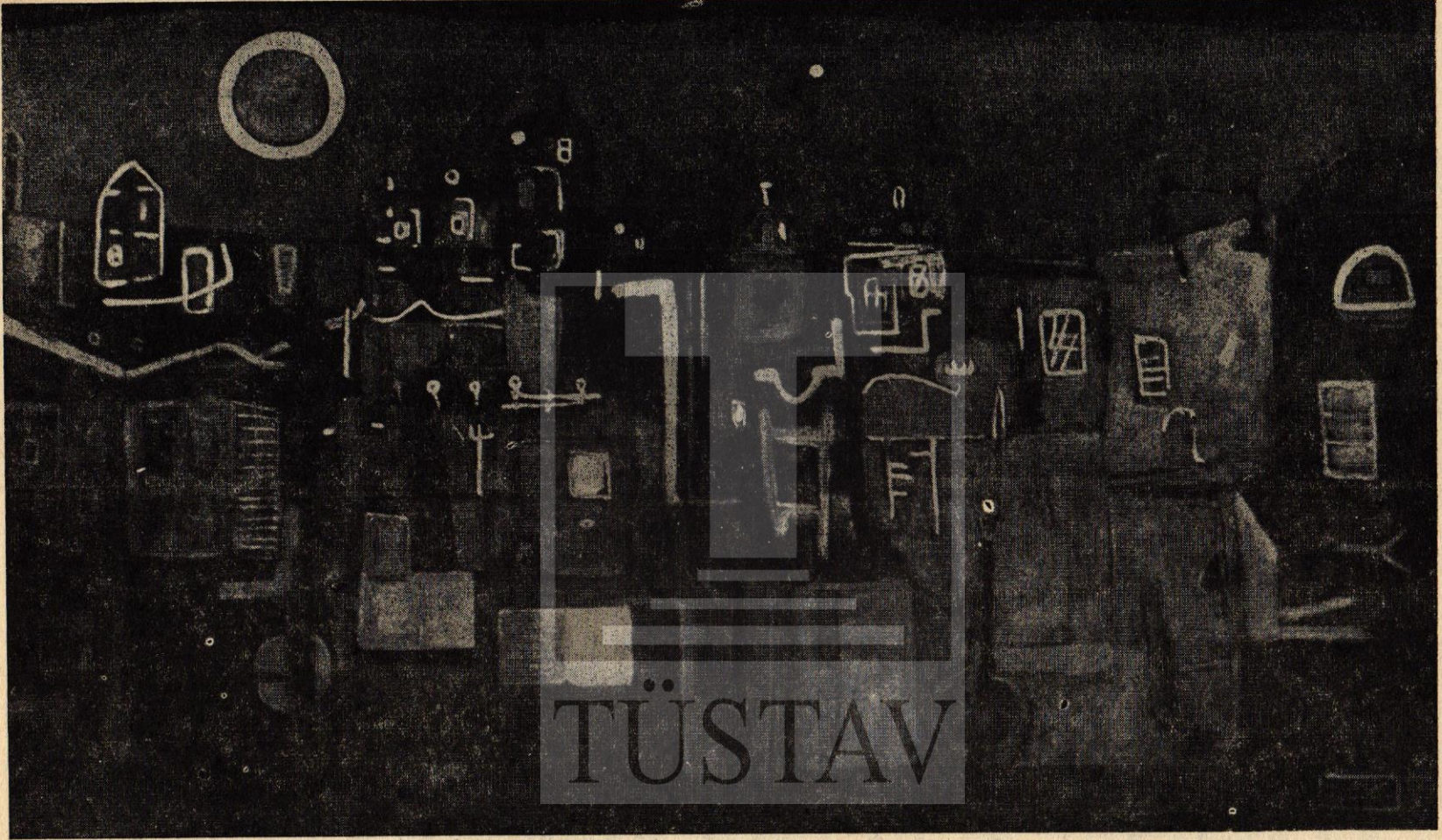
Şapkası kürklü yazmanlar, adalet bakanları
Koyup sokakları insanları yerine
Boyanmış kahverengi, derin bir resim sanki
Sabaha kaçırılır sonra adımlarını
Oysa akşam dünyaya dağıtılmış bir Afrikadır
İnsan Hakları Beyannamesinde

Herkes kendi susuşundan sorumlu deyip
Yavaşca bir gülüşle yaşıyoruz durmadan
Buruşmuş sessizlikler halinde.

Oben GÜNEY

mavilik. akşam kumkuması. kalabalık
oyuncaklar, çek - çekler yani.
radyoda türkçe düşünüp fransızca konuşan
almanca yazan bir kadın belki
şimdi
keşkek, saat: 7. yemek.
duvarlarda çatır çatır çocuk ağlamaları,
dökülen tüyleri halımm.
iki aylık boncuklu bir beşik daha.
ve nüfus kâğıdı.
evlilik.
vs. vs. vs. vs. vs. ...

Özkan MERT

FAHİR AKSOY

KARABURÇAK'LA BİR KONUŞMA

İhsan Cemal Karaburçak, son yılların üzerinde en çok durulan ressamlarından biri... Onun kadar, kişiliğine sarıldığı ölçüde, sanatını geliştirip güçlendirmiş başka bir ressamımızın adı şu kez aklıma gelmiyor. Tablolarındaki o duruluk, sıcaklık tadılmamışlık bir rüzgâr gibi esmiştir sergilerinde.. Onun bir resmine taa Kongo'da, Arjantin'de bile rastlasak hiç kuşkuya düşmeden «Ha, bak bu İhsan Cemal'in..» diyebiliriz gibime geliyor. İlkin bocalatıcı, avangard ustalara sığındırıcı bir davranıştaydı. İhsan Cemal kolayca, cesaretle savuşturdu bu görünür kazaları. Ne verimliliği, aksadı, ne kendine olan güveni; ne de işinin hem bugünkü, hem yarınki gereklerine olan saygısı, umudu...

1897 de İstanbul'da doğmuş; ilk tahsilini Beşiktaş rüştiyesinde, sonraları Kabataş idadisinde ve P. T. T. yüksek okulunda devamla hayata bir telgraf uzmanı olarak atılmış... İdadi tahsili sıralarında büyük bir hevesle yaptığı resimleri hocası çok beğenir ve durmadan teşvik edermiş. 1930 yılında mesleki bilgisini arttırmak üzere Paris'e gittiği zaman Ekol Üniversal'e kaydolmuş ve orada kaldığı sürece resim bilgisini arttırmak uğrunda geceyi gündüze katarak çalışmış. 1933 de Anadolu Ajansına geçtikten bir müddet sonra Bükreş Mümessillğine gönderilmiş.. Orada geniş bir sanat çevresi bulan İhsan Cemal sanatını geliştirip pekiştirme olanaklarını iyiden iyiye sağlamıştır.. Nihayet 1950 de işinden ayrıлып bütün zamanını resme vererek 13 sene müddetle günde altı saatten az olmamak üzere durmadan, dinlenmeden didinmiş durmuş.. Şimdi sözü almış altı yaşındaki bu delikanlıya bırakıyorum:

S — Şimdiye kadar kaç sergi açtınız?

C — Karma sergiler hariç, tahminen 20 kişisel sergi açtım. Ayrıca Bükreş'te, Roma'da, Berlin'de ve bir de karma olmak üzere Viyana'da sergiler düzenledim. Önümüzdeki yıl Beyrut, İsviçre ve Londra'da açacağım.

S — Günlük hayatınızdaki sevinçler, tasalar eserlerinizi etkiler mi?

C — Etkilenmemek imkânsız. Her iki duygu da beni kamçılıktadır.

S — Bir ressamın belli bir tekniğe alabildiğine ustalaşması, yaratıcılığını tavsatır mı?

C — Bence tavsatır. Ancak «o-

rijinalite» uğruna durmadan teknik değiştirmenin de hiç bir anlamı yoktur. Ama bir çok denemelere girmeli ve bilhassa nonfigüratif resmi istisnasız her ressam yapmalıdır. Bu onun sanatını açar, geliştirir. Yani bir süre sonra konulu resme dönse bile bu çalışmalardan çokça faydalanabilir.

S — Kimi ressamlar bir tablonun kuruluşuna, sonuçlanışına sanatçının salt duyarlılığının hakim olması gerektiğini savunuyorlar. Yani ölçülü - biçili, yüz yıllardır denenmiş, gelenekleşmiş istif düzenini ancak «zenaatkârlara» yakıştırıyorlar; Siz hangi kanıdasınız?

C — Yüz yıllardanberi kurulmuş, yerleşmiş normların, esasların tecahülden gelmesine imkân yoktur. Meselâ ortaçağ ve daha evvelki devirlere ait eserlere göz gezdirerler, güzellik üzerine müşterek esaslar bulmağa çalışıldığını, görürler. İşte bulunan bu esaslar bir takım kaideler doğurur. Ancak öyle sanatçılar çıkar ki, bu kurulan kaideleri yıkarak hatta aksini yaparak yepyeni bir estetik meydana getirirler. Sanat tarihi böyle örneklerde doludur. Şu kadar varki, bunu yapan kabadayı, elbette her devirde çok az sayıda olmuştur. Bu sefer de bunların yaptıkları, yeni normlar halini almıştır.

Bu bahsi burada uzakmak daha etraflıca anlatmak da mümkündür ama yerimiz müsait değil.. Ben sorunuza kısaca şöyle cevap vereceğim: Bir tablonun, kuruluşuna sonuçlanışına salt duyarlılığın yeterli olacağını sanmıyorum. Bu duyarlık bilgi ve görgü ile birleştiği takdirde olumlu bir sonuca varmak mümkün olabilir.

S — «Peinture» anlayışı ile dekoratif resmin sınırı nerede başlar ve nerede biter?

C — Bunu kesinlikle tayin ve tespit imkânsızdır. Resmi kavramış olgun bir sanatçı, dekoratif unsurları eserine koyarken çok tehlikeli olan uçurumun kenarında durmasını bilecektir. Sınır onun durduğu noktadır. «Peinture», meselâ aynı elemanlar kullanılsa bile bir afişin, bir sahne dekorunun çok uzadıdır.

S — Memleketimizde resmin çoğunluğa iletilmesi için gerek ressamlarımıza, gerekse devlete düşen görevler nelerdir? Konulu yani figüratif resmin halk tarafından daha ilgi göreceğini sanıyor musunuz?

C — Sanat, hiç bir devirde bugünkü kadar zor, ama bugünkü ka-

dar da kolay görünür ve soysuzlaşma eğiliminde olmamıştır. Bir zamanlar vezinsiz şiirin başına geldiği gibi.. Şair Orhan Veli ve arkadaşlarının ortaya çıktıkları devirde herkes eline kalemi almış ve gelişmiş şiir adı altında bir takım saçmalar çiziktirmişlerdir. Bugünkü durum halkı resme yaklaştırmaktan ziyade uzaklaştırmıştır. Eskiden çağdaş anlayışla, aydın ve yarı-aydın arasında 30-40 senelik mesafe daima mevcuttu. Bugün bu müddet daha da uzamıştır. Bu müddetin kısaltılması için yayımların bollaşması, sık sık yurdun muhtelif bölgelerinde konferanslar verilmesi ve bilhassa sanatçılara devletin çok daha fazla ilgi göstermesi gerekir.

İhsan Cemal Karaburçak'la konuşmamız bitmişti; ayrılacağı sırada masa üzerinde «Le Monde» gazetesinden çevrilmiş bir gazete kopyasını gördüm. Çağdaş Türk resim sergisi ile ilgiliydi.. Ona ait bölümü yazmadan geçemedim:

«Miyatürlerle, avangard» «siyah kalem» grubundan İhsan Cemal Karaburçak'ın «Triptik» adındaki enfes tuali arasında münasebet kurmak gerekir.

Mat ve zengin renklerle yapılmış olan ve serginin en ilginç eserlerinden biri bulunan bu tablo üst üste konulmuş üç eşit parçaya ayrılmıştır. Tualde esrarlı işaretler, kafes örgüler, silüetler, müzik notları, şeytanlar ve çemberler esrarlı bir deyiş meydana getiriyorlar. Aynı ressamın bu tualin yanındaki «kompozisyon»unda işaretler yaygın bir halde avare avare dolaşıyorlar..»

dost

İdare yeri: Rüzgârlı S. Ove

Han. Da. 4 — ANKARA

Tel: 11 98 29

Abonesi :

Yıllık 18 TL. — 6 Aylık 10 TL.

Dış ülkeler için bir mislidir.

Öğretmen ve öğrencilere %20

indirme yapılır.

İlan şartları: Santimi 12 lira

Arka kapak 2 renkli 1.500 TL.

Arka kapak 1 renkli 1.250 TL.

İç kapak 1 renkli 1.000 TL.

Sürekli olarak 6 sayı verenlere

%20 indirim yapılır.

Basıldığı yer :

Kardeş Matbaası - Ankara

H. Rahmi'yi Okurken II

HÜSEYİN RAHMI'NİN HAYAT GÖRÜŞÜ

Auguste Comte'un kurduğu pozitivizm, her alanda ürünlerini çabuk verdi. Tıp alanında Claude Bernard, edebiyat eleştirisi alanında Taine pozitivizmi başarıyla kullandılar. Bu yeni felsefenin coşkunluğuyla gerekçilik ve sonradan doğacılık doğdu. Auguste Comte yeni bir bilim kurdu: toplum-bilim. Claude Bernard ise tıbbı yeni bir gözle baktı. Romancılar da artık insanı iki açıdan görüyorlardı. Beşir Fuat'ın deyişiyle «iki şeye ziyadesiyle itina olunmak icap eder ki biri istidad-ı fitri (influence héréditaire), diğeri içinde yaşanan âlemin tesiri (influence des milieux) dir» (1). «Artık metafizik kuklayı değil, gerçek insanı, yani muhitin icaplarına tabi olan, bütün uzuvlarının oyunlarının tesiriyle hareket eden fizyolojik insanı tetkik etmek lâzımdır.» diyorlardı. (2)

«Tetkik ettiler ve bilginlerle birlikte gördüler ki: «Aynı şartlar altında aynı sebepler, daima aynı neticeleri husule getiriyorlar.» (3) Öyleyse, insanların bütün davranışları bir «sebepler ve neticeler» dizisinden başka bir şey değildir. Her şey daha önceden saptanmıştı. Kişi dünyaya alın yazısıyla birlikte geliyordu. Herşey sıkı sıkıya belirlenmişti. «Natüralizm, realizmde kapalı bir tarzda bulunan muayyeniyet telâkkisini» (4) açığa vurmuştu. Başka bir tanımla «Natüralizm... ilmi muayyeniyetin, tercübi usulün tatbikını ifade eden bir meslektir.» (5)

Doğacılığa büyük bir yakınlık gösteren Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın belirçilik (determinizm) e ilgisiz kalması beklenemezdi. O da belirçidir. Romanlarıyla, belirçiliği ve sorunlarını inceledikten başka Tebessüm-ü Elem'de felsefesini uzun uzun açığa vurur: «Şimdi bütün kanaatiyle causalité kanunundan başka şey kabul etmiyordu. Herşeyi tabiatın elinde bir oyuncak görüyordu.» (6); «Bu determinist filozof (roman kahramanı) için her vak'a bir sebebin tesiri-i tevliidiyle hudus eder ve netice kimsenin azm-i dilhakiyle değişemez... Hayatın her nikkü bedini lâyetegayyer ve zarûriyy-ül hudûs buluyordu.» (7) Kahramanlarından bir başkası şöyle söyler: «Bu hareketim bir cinnet ise onun müessiri ben değilim. Onu yaratan sebepleri aramız. Bu deliliğimi muhakemede determinist olunuz. Bu mes'elelerin içinden çıkmak için şarkın fatalistliğine sığınmaktan başka çare yoktur.» (8). Hüseyin Rahmi, bütün eserlerinde «tedbir» ile «takdir» arasındaki ilişkileri incelemiştir. Diyebiliriz ki bütün Hüseyin Rahmi, bu, «tedbir»le, dinî, kanunî, ahlâkî bütün «tedbir»lerle «takdir»in çatışmasının tasviridir. Her romanı, alın yazısını ya da alın yazısını meydana getiren öğelerin üstün gelmesiyle, olmazsa, arada ezilen insanoğlunun yok olmasıyla biter.

Burada karşımıza ahlâk, vicdan ve irade sorun-

ları çıkmaktadır. Hüseyin Rahmi de «ahlâk hürriyetine inanan» filozoflarla birlikte soruyor: «Her lisan-da sabır, teenni, tahammül, sebat, metanet v.s. gibi bir çok kelimeler var. Medlûlleri olmasa bunlar icat edilmezlerdi.» (9)

Hüseyin Rahmi'nin türlü eserlerinde ismi en çok geçen filozof, Schopenhauer'dir. Schopenhauer, bütün canlılarda bir var olma iradesi (der Wille Zum Leben), yaşama isteği görür (10). Bu ise, ahlâksızlık doğurur. Çünkü «Her heyetin tükenmez kaynağı olan irade bütün fenalıkların anasıdır... Tabiat sonsuz birbirini yiyenlerden mürekkep bir yerden başka bir şey değildir.» (11). Dünya bir çıkar dünyasıdır. «İnsan yalnız menfaati, sefası, saadeti arkasında koşan dimağının, hevesatının evamirine mağlup uzvî bir makine addedilse de, haz ve menfaatine teemmül, ani tabiyet yüzünden ilerde o menfaatin beş on katını kayb'ettikten maada bir çok sıkıntılara, zararlara, mahrumiyetlere, felâketlere uğrıyacağına büsbütün düşünmez de değildir. Bugün sürülecek sefanın yarın on kat cefası çekileceği meşrutiyetiyle vuku bulacak bir teklifi kabule saldıranlar belki çok olur. Fakat bir 'durendiş' ile bu teklifin önünden kaçanlar da bulunur. İnsan menfaatperest ise evvelâ menfaatin ne olduğunu bilmeli, menfaat şeklindeki zararları tayine uğraşmalıdır. Dimağları bu kıyasata müsait bulunmayanlar, zavallı Kenan gibi determinizmin en tiz felsefe tellerinde teranesaz-ı hikmet olamazlar... Su-i ahlâk herkesten ziyade sahibini mutazarrır eder. Hüs-nü ahlâk iktisabına saî de menfaat iktisabıdır.» (12) «İnsaniyet, ahlâk, terbiye, saadet, ilâh... Herkes

(1) Beşir Fuat (Bak: Dizo - Tanzimattan Sonra Edebiyatta Gerçekçiliğe Doğru, Ankara, 1954, 46. s.)

(2) Zola - L'OEuvre, 209, 210. s. (Bak: S. K. Yetkin - Edebi Meslekler Tarihi, Ank., 1941, 138. s.)

(3) S. K. Yetkin - Edebi Meslekler Tarihi, Ank., 1941, 137. s.

(4) S. K. Yetkin - Edebi Meslekler Tarihi, Ank., 1941, 136. s.

(5) S. K. Yetkin - Edebi Meslekler Tarihi, Ank., 1941, 137. s.

(6) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İst., 1339, 455. s.

(7) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İst., 1339, 566. s.

(8) Hüseyin Rahmi - Kokotlar Mektebi, İst., 1929, 550. s.

(9) Hüseyin Rahmi - Kokotlar Mektebi, İst., (10) Alfred Weber (Çev. H. Vehbi Eralp) - Felsefe Tarihi, İst. 1938, 350. s.

(11) Alfred Weber (Çev. H. Vehbi Eralp) - Felsefe Tarihi, İst. 1938, 352. s.

(12) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İst., 1339, 471-471. s.

bunlara kendi nokta-i menfaati nazarından birer mâna verir...» (13).

Schopenhauer için de «Tabiat, sonsuz 'birbirini yiyenlerden mürekkep bir yer»den (13') başka bir

(14) Hüseyin Rahmi - Evlere Şenlik Kaynana Nasıl Kudurdu?, İst., 1955, 67. s.

(15) Hüseyin Rahmi - Billûr Kalb, İst. 1926, 156. s. şey değildir. Hüseyin Rahmi de böyle düşünür: «Güçü yeten, yetmiyeni böyle bağırtı bağırtı yiyecek. Tabiatta bu bir kanun.» (14). «Hayat kanunu: birbirini yemek.» (15). Böyle düşünür ve böyle yazar. Yaşlı kocalar genç rakiplerine güçsüzlükten yenilirler. Bir Tebessüm-ü Elem'de Didar Bey, Vuslat'ı Kenan'ın elinden «zor-u bâzu» ile alır; Cehennemlik'te Ferhunde Hanım'ın geçkin güzelliği, Atıfet'in çirkin ve cılız gençliğini, Mahmure'nin sağlam ve güzel gençliği karşısında yenilir. Muhabbet Tılsım'ındaki Kalfa ise, Ali Bekir'in ilk ağzının tadıdır, bunca dolap çevirir, o kadar ayağını denk alır, ama gene de Gülizar'ın genç ve sağlam güzelliğiyle başa çıkamaz. Ve her romanda bu böyle gider.

Gene Schopenhauer'e göre, «Sözde insanî faziletler, çalışma sevgisi, devamlı gayret, itidal, insak; incelmış bir egoizmden, splendida vitia'dan başka bir şey değildir.» (16); «Alemin varlığı bir fenaliktir; çünkü, bu, zahmet, elem, şiddetli ıstırap ve farklı derecelerde milyonlarca duygulu mahlûklarda tekerür eden bir zahmet, bir elem, şiddetli bir ıstırap demektir.» (17).

Bu karamsar felsefenin sonucu, «bizzat Schopenhauer'in, takbih etmekle beraber, istemenin inkârı doktriniyle iradî ölüm, yani intihar teşvik edilmiş oluyor.» (18). Kendini öldürmeyi, Hüseyin Rahmi, romanlarının çoğunda bir çözüm yolu olarak kullanmıştır. (Örneğin; İffet, Şıpsevdi, Billûr Kalb, Seyda Peşinde, v.b.) Billûr Kalb'de ise, yazar (tıpkı Schopenhauer gibi), doğaya aykırı oluş bakımından, kendini öldürmeyi kötüler. (19)

Ama, insanlar -ki yalnız zekâ değil, bilinçdirler de-, var olabilmek için inanmak zorundaydılar. Filozofların kendileri bile (Hertmann, Nietzsche ve ötekiler), bu avunuyu sevinçle buldular ve dediler ki: «İnsanî irade ile hayvanın iradesini ayırmak lâzımdır. Eğer var olmak isteği bizim bizzat tabiatımız ise, feragati tavsiye eden bir ahlâk tabiata zıt ahlâk değil midir? Var olmaktan vaz geçmek şöyle dursun, bilâkis bütün kuvvetimizle ona doğru gitmek, onu bütünlüğünde gerçekleştirmek, mümkün olan en yüksek hayat, faliyet, kudret derecesine yükselmek ve bunun için, henüz, ancak alelade kimselere ve korkaklara yarıyan vakti geçmiş bir ahlâkın bin türlü bağından kendimizi kurtarmak lâzımdır. Bu 'vicdan' ve peşin hüküm' ahlâkı yerine, deha yani 'iktidara doğru giden kuvvet (Wille zur Macht)' ahlâkını koymamız lâzımdır. Deha, kendi kendinin kaidesidir ve hiçbir şeye tabi değildir; o her şeye muktedirdir, Allah'tır (Substanta Sive Deus).» (20).

İnsanoğlunun asıl mutsuzluğu, bu Tanrıya giden yolda hayvanlığından sıyrılamamış olmasıdır. «Eşref-i mahlûkat»tır, ama gene de «mahlûkat»standır. O, ne büsbütün bir bitki ya da hayvan bilinçsizliğiyle, yalnız var olmak iradesini kullanarak Rousseau'cuların istediği gibi doğaya uyabilmek (naturam Sequi) te, ne de vicdanına uyararak salt ahlâka gidebilmektedir. O, her zaman özvarlığında birleştirdiği hayvanla Tanrı arasında, içtepileriyle ahlâk arasında ezilecektir. Hüseyin Rahmi'nin insanında, biz, bu acının

Aç bir fareydi şiir

Yarım uyaklarıyla uykuları azdıran

Cöntürkleri çağırdım Van'ları Siyam'ları
Ankara'nın kedisi her zamanki gibi geç
Önce Shelley'i yedik Puşkin'i ve Saldı
Rimbaud'un beyinleri nasıl gine de taze

Misafirler gidiyor mersiler iltifatlar
Öğrenmişsiniz artık siz yemek pişirmeği

Ama yukarı katta bu tıktırtı n'oluyor

Can YÜCEL

türlü belirtilerini görürüz.

Buraya kadar, insanî tek bir varlık olarak ele aldık. Oysaki, insan, en büyük toplumsal varlıktır da. Hüseyin Rahmi, -ahlâka uygulama alanında da bir anlam vererek- diyor ki: «İnsanlar hukukî mecburiyetlerinden tecerrütte kurt sürüleri gibi yaşayamazlar.» (21); «Ahlâktan maksat insanlar arasında hüsn-ü münasebet ve halk ve adl tesisidir.» (22). Burada insanın karşısına bir de «toplumsal ahlâk» çıkmaktadır.

Bir yanda, -bizim her güne kullandığımız anlamda- insanî ahlâksızlığa yönelten «tabiatın yaşama iradesi», bunun tam karşısında, yüce diyebileceğimiz- ahlâk ve «toplumsal ahlâk» vardır. İşte, insan-oglunun öncesiz ve sonrasız dramı buradadır.

Bu etkileri bağdaştırma ve iyiye kullanma bir irade sorunudur.

Doğacılar iradeye inanmazlar. Onlar, belirci (determinist) dirler ve derler ki, insanın alın yazısını, -bozulmamacasına- iki şey yazar: doğa ile toplum. «...insanın kendi hür iradesinin mahsulü addettiği fillerini bile hakikatte tayin eden maddî, içtimai muhit, irsiyet, terbiye gibi amillerdir.» (23). «Vukuatı idare hususunda iki şeye ziyadesiyle itina olunmak icap eder ki, biri istidad-ı fitrî (influence héréditaire), diğeri içinde yaşamlan âlemin tesiri (influence des

(13) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İst. 1339, 242. s.

(13') Alfred Weber (Çev. H. Vehbi Eralp) - Felsefe Tarihi, İst. 1938, 352. s.

(16) Alfred Weber (Çev. H. Vehbi Eralp) - Felsefe Tarihi, İst., 1938, 352. s.

(17) Alfred Weber (Çev. H. Vehbi Eralp) - Felsefe Tarihi, İst., 1938, 355. s.

(18) Alfred Weber (Çev. H. Vehbi Eralp) - Felsefe Tarihi, İst., 1938, 384. s.

(19) Hüseyin Rahmi - Billûr Kalb, 1926, 577. s.

(20) Alfred Weber (Çev. H. Vehbi Eralp) - Felsefe Tarihi, İst., 1938, 356. s.

(21) Hüseyin Rahmi - Tutuşmuş Gönüller, İst., 1926, 283. s.

(22) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, 1339, 242. s.

(23) S. K. Yetkin - Edebi Meslekler Tarihi, An., 1941, 137. s.

milieux) dir. (24) «Paulhan, bu kitapta (Physiologie du Cerveau) zahiren ihtiyari yedinde görülen insanların ef'al ve harekâtı, yedd-i ihtiyarında olmıyan bir takım esbab-ı tabiiye ü hariciyenin netice-i zaruriyesi bulunduğunu müşahede edersiniz.» (25) der.

Hüseyin Rahmi Gürpınar da bu düşüncededir. O da, «Biz de romanlarımızda yaşatacağımız aza-y-i vakayii tabiatın birer 'tip' olmak üzere intihap eder, bunların validin ve ecdatlarından irsen ahzedecekleri bünye ve mizaç ve ahval-i saire-y-i hıkiyeleriyle sonradan içinde yaşayacakları âdat, ahlâk ve usul-u maîşeti nazar-ı itibare alarak filân şerait-i hıkiye ile doğup ve falân ahval-i içtimaiye üzere yaşayan bir adamın sergüzeşt-i ömrü, tesadüf edeceği vukuat-i hayatiye nazaran tabiatın ne yolda güzeran olmak ve ne gibi netayici göstermek...» (26) demekle bir «tip»in «sergüzeşt-i ömrü»nde salt «serait-i hıkiye» ile «ahval-i içtimaiye»nin etkisi olduğunu kabul etmektedir.

Ama, Hüseyin Rahmi, doğacılar gibi soya-çekime körü körüne bağlanmaz, romanlarında soyaçekimin etkisini savunmaya ve tanıtlamaya kalkışmaz. Bu etkiyi pek olağan karşılar ve yalnız, -o da arada sırada- «bilverese», «irsen» gibi sözlerle soyaçekimin etkisini göstermekle yetinir. Ona göre soyaçekim «serait-i hıkiye»den biridir.

İnsanları hayvanlarla ortak bir doğa kanununa uymaktan kurtaramadığımız göre, nasıl oluyor da ondan ister 'yüce', ister 'toplumsal' ama bir ahlâkın, hem de gittikçe gelişen bir ahlâkın, bir iradenin varlığını sağlayabiliyorsunuz?

Gerçi doğa kanunları «tagyir» edilemez; ama, insanın uymakta olduğu ikinci etmeni, toplumu, -hiç olmazsa bir dereceye kadar- değiştirebiliriz. Bu, bir bakıma, iktisat, ama en önemlisi «tahsil ve terbiye» ile olabilir.

Hüseyin Rahmi, eğitim sorunlarıyla çok uğraşır. Özellikle, Metres'te kötü eğitilmiş bir çocuğun nasıl ailesini ve toplumu felâkete sürüklediğini gösterir. Billûr Kalb, Mürebbiye, Tebessüm-ü Elem, Son Arzu, Tutuşmuş Gönüller v.b. romanlarında eğitim sorunlarına değinir, eğitimcilerin ve eğitim kitaplarının amlarını sayar. Onun için eğitim, insanların davranış ve duygularını belirtmeye ve saptamaya yarıyan etmenlerdir.

Doğacılar göre de: «... insanın... fiillerini... hakikatte tayin eden, maddi, ictimai mühit, irsiyet, TER-BİYE gibi amillerdir.» (27).

Doğuştan getirilen istidatların üzerinde etkili olabilecek başlıca güc, eğitimidir: «Evvelâ fazl ü terhibiye müsait hıkiyetle doğmalı. sonra bu istidadi tenmiye edecek bir muhite düşmeli.» (28).

Bunu bilim de kabul eder ve onaylar: «Biz herhangi bir ruhî hadise karşısında intida ve asıl olarak veraseti, bilahara terbiyeyi düşünürüz.» (29).

Eğitimi yaratan ise, örneğin, ne yalnız okul ya da bilgi değildir; çevredir; «Muhitin terbiye ve maneviyet üzerinde çok değişikliği olur. Bu yüzden ikiz kardeş arasında teessür, şefkat ve seciye farkları çok olabilir.» (30). Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay ise, Ruh Hastalıkları (Psychiatrie) adlı eserinde ruh hastalıklarının nedenlerini, «doğmadan evvelki sebepler» ve «doğduktan sonrakiler» diye ikiye ayırdıktan sonra, «doğmadan evvelkiler»in başında «irsiyet»i, «doğduktan sonrakiler» arasında ise «Psikolojiyi (ruhî)» diye «terbiye, eğitim, itiyat» gibi «muhiti şerait»i sayar.

Eğitim ve öğretimin çevreyle bağdaşması gereklidir. Çevreyle bağdaşmayan bir eğitim ve öğretim görmüş kimselerin nasıl acı çektiklerini, mutsuz kaldıklarını, -biraz da o çağın gerçeği olarak-, Hüseyin Rahmi Gürpınar, hemen her romanında göstermiştir (31).

Öyleyse, eğitim de başlı başına bir etmen olamıyor. Çünkü, o da, -örneğin, iktisadi şartlar yüzünden- toplumun kendi olanaklarına bağlı olduğu gibi, toplumu etkilediği kadar toplumun etkisi altındadır da. Ama, şunu da açıkça söylemeliyiz ki, insanın alın yazısına gene de en çok eğitimle karışabiliriz. Eğitim ve öğretimle doğa «tagyir» değilse bile bir dereceye kadar «tadil» edilebilir.

Bütün bu düşünceler, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinden edinilebilir. O, sık sık eserlerinde doğanın amansız gücünü, bunun karşısında dinsel ve toplumsal yasaları, ahlâk ve irade sorunlarını açıkça tartışır, bu konuda düşünceler ileri sürer ve özellikle romanlarının örgüsüyle bunları tanıtlamaya çalışır.

O, «Ne kadar melekleşse, beşerin tinetinde uyuyan vahşi bir hayvan vardır.» diyor (32) Hayvan ve insan, ikisi de doğanın amansız kanunlarına uyar. Ama, hayvanı insandan ayıran şey, insanda bir 'günah' ve bir 'ayıp' bilinci bulunmasıdır. Ama, bu bilinç, insanı ne günah işlemekten, ne de ayıp etmekten alıkoyamaz. Önüne bütün kurumlariyle din ve insanlık yasaları çıksa da...

Hüseyin Rahmi, dinin, sorunları çözemeyeceğine inanır. Çünkü dinler belirsizdir, çelişmelerle doludur. İnsanlar, dinlerin istedikleri düzeye çıkamamış, gösterdikleri yoldan gidememiş; tersine, onu kendi çıkarları için kullanmış, öne sürmüşlerdir: «Allah, yeryüzüne gönderdiği kitaplarda zatını bize iyi tarif edememiştir. Demek muradullah budur. Kendini bize anlatmamak... Zati hakkındaki yanlış rivayetleri Cenab-ı Hakkin tezkibe tenezzül etmemesinden cesaret alan insanlar ondan yeryüzüne bir zürivet indirmeğe kadar iddialarında ileri vardılar. Din-i İslâm, Allahın doğru doğurmadığını söyler ki bu pek makul, mantıki bir hakikattir. Hıristiyanlık ona babalık isnat eder. Allahın babalığına bir dinde inanan ve öbür dinde inanmayan kâfir olur... Hâlûk haric-i idrak kalınca, mahlûk din yolunda hangi hidayet mes'alesiyle yürüyebilir... Her biri hak ve hakikatin kendinde olduğunu iddia eden bütün dinler birbirine karşı tezatlarla, tekiplerle, muhalefetlerle doludur. Bu yanlışlıklardan hangilerinin tashihiyle uğraşırınız? En kaba put-

(24) Beşir Fuat (Bak: Güzin Dino - Tanzimattan Sonra Edebiyatta Gerçekçiliğe Doğru, Ank., 1954, 46. s.)

(25) Beşir Fuat (Bak: Bahaeddin Arık - Türkiye Enstitüsü, Tez Nu: 339, 68. s.)

(26) Hüseyin Rahmi - Mürebbiye, İst., 1927, 31. s.

(27) S. K. Yetkin - Edebi Meslekler Tarihi, Ank., 1941, 137. s.

(28) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İst., 1339, 455 - 456. s.

(29) Ord. Prof. Mazhar Osman - Tababet-i Ruhîye 168. s.

(30) Ord. Prof. Mazhar Osman - Tababet-i Ruhîye, 185. s.

(31) Özellikle bak : Bir Muadele-i Sevda

(32) Hüseyin Rahmi - Kokotlar Mektebi, İst., 1929, 49. s.

lara tapan vahşi kabilelerden tutunuz da tasavvufun, felsefenin ilm ü fennin en yüksek, esiri ideallerine kadar uçmaya uğraşan medeni milletlerden herbirinin dimağlarında kendi telâkî ve tasavvurlarına göre bir Allah vardır. Bazı mütefennin münkirler için de tabiatın fevkinde ve ona hâkim ve ondan ayrı hiçbir kuvvet yoktur. Akıdelerimizde ne kadar yükselirsek yükseliriz, dinden dine, itikatten itikada olan tezat ve husumetleri izale edemeyiz. Daima cenneti birbirimizden kıskanırız. Dünyayı zaptetmek için daima muharip olan milletler ahirette de Firdevs'i tamamıyla kendilerine hasr ile diğer insanları cehennemde bırakmak siyesetini gütmek niyetindedirler... Meşrutiyet İttihatçıları, hoca ile papazı bir arabada yan yana oturarak sokakları dolastırdılar... İki dinin bu barışıklığına bütün halk el çırpı... Fakat Ermeni azgınlıkları, Yunan Muharebesi ondan sonra zuhur etti. Belki Muhammed ile İsa'nın ruhları kan sellerinin tebahhuratından yükselen kırmızı bulutların arasında dolaşarak gökten menzul kitaplarının bazı ayetlerini birbirine karşı tefsir ile Allahın evamiri ve kendi tebliğleri hiç de böyle olmadığını söyliyerek dertleşip ağlaşmışlardır.» (33).

Gerçi bu düşüncelerden birkaç satır sonra, yazar, «Bazı dalaletzedeler vardır ki, bunlar yalnız dini değil ahlâkı da inkâr ederler.» derse de biz, bu sözleri sırf «kalemi düşmandan kurtarabilmek için» (34) eklediğini biliyoruz. Çünkü, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın, hiçbir eserinde günah duygusunun, dinsel ya sağın günah işlemeye engel olduğunu göremedikten başka, O, dindarların, dindar görünenlerin iki yüzlülüklerini de gösterir. Bunun en canlı örneği Kadınlar Vaizi'dir. Vaiz, kadınlar üzerinde etki yapmak için çok sık giyinir, «cemaat» sağlamak için tefrikacı hileleri kullanır ve «kendine nevemme reklamlar yapar.» (35). Salt kadınlardan bilemiş «cemaat» ise «vaiz»in cismine hayrandır ve «cami avlularında rakibeler arasında saç saça, baş başa bir kaç defa düellomsu hengâmeler» olmuştur. (36) Saf kadınların, «Kadın değil, evliya» dedikleri Molla Kadın ise, eski ortamalı Benli Faika'dan başkası değildir (37). Nice cehennem korkusuyla titriyen bağınazlar, günahı tadar tatmaz, kıpkızıl günahkâr kesildiler. Şipsevdi'deki Hoca Azize Hanım, Tünelden İlk Çıkışta'ki Efendi Peder, bize Rahip Mure'nin Günahı'nı andırırlar.

Toplum yasalarının yetersizliği hakkındaki düşüncelerini ise, Hüseyin Rahmi Gürpınar, sık sık tekrarlar: «Tabiat kanunları yanında beşeriyetinkiler, adalet, kuvvet ve dehşetçe denize nispetle bir avuç su gibi kalır.» (38). «Sağlar arasında suret-i faslına imkân tasavvur olunamıyan bir hürriyet, bir hak ve istibdat dâvasıdır sürülüp duruyor. Dünya mahkemelerinde seslerini işittiremeyen insanların mezarlarında sustuktan sonra mı hakları ihkak olunacak? Mazlumen, suçsuz yere maktulün türlü cinayetlere kurban gidenlerden adalet-i beşeriye binde kaçının intikamını alabiliyor zannedersiniz? Bu nispetsiz müdhîş rakam istatistiklerle gösterilebilse korkunç hakikatın önünde hep titreyorduk. Çünkü dünya cinayetlerinin çoğu bir mahkeme huzuruna çıkamadan mezarlarda örtülü kalıyor.» (39). Mahkeme huzuruna çıksa bile hangi «zalim» gerçekte «mazlum», hangi «gaddar» gerçekte «mağdur» değildir. ki...: «...ve insani mahkemeler yanılmak tehlikesinden kurtulamıyacaktır.» (40). Yazar, bu konudaki bütün düşüncelerini şöylece özetler gibidir: «Tabiatla iyi geçinmenin eslem-i tarihi onunla zıtlışmamaktır. Her yanlış hareketimizde

o, bize lisan-ı haliyle ihtarlarda bulunur. Aldıramazsak emirlerini şiddetlendirir. Yine anlamazsak, nihayet çarpır... Çünkü tabiatın kanunları insanlarınkinden çok mübremdir. Bütün filozoflar asırlardanberi dırılanmışlar durmuşlar, meslek üzerine meslek çıkarmışlar. Yazdıkça matlup neticeyi ıglaka boğmuşlar. Bunlardan hangileri medenilerce matağ addolunmuştur? En kavi devletlerden en aciz fertlere kadar hangilerimiz, hangi amurumuzda onlarla müşavere ile iş görmüşüz ve görmekteyiz?

Felsefe, derinleştikçe bize dipsiz uçurum gösteren bir ilimdir. Bu baş döndürücü tehlikelerin üzerlerini, bazen gül yapraklarıyla örtmeğe uğraşıyorlar. Neye yarar? O, bazen salonlarda lüks mübahaselelere sermaye oluyor... Medeniyetteki en mühim rolü belki de budur.

Hayat fasl'olulmaz bir dava... Daimi bir haşr ü neşr... Herkes nefsi için bir hak arkasında koşarak diğerlerine haksızlık yapmakla meşgûl... Mes'elenin kat'i hal ve hükmüne ermek için kıyameti beklemek ne belahattir.

Sulh, âcizin dilinde gezen mânasız bir söz... En adi işlerin bünyelerinde gizli muharebeler var. En ufak menfaatlerin hükmü, mukatele... Her münazaanın ortasında 'hak' diye çekiştirilen şeyin sahibini bulmak müşkül... Herkes, 'O, benim' feryadıyla çırpınıyor. Belki bazen iki müddei de mağdur ve haktır. O halde ihtilafı nasıl fasledeyim? Haksız kimdir?

İki tarafın da mazereti yaşamaktır. İnsanın tînetinde yaşamaya rehnumalık eden iki his vardır: sevk-i tabii ve zekâ. İnsiyakta hayvanlarla müşterekiz. Zekâmızı maarifle yükseltmeye uğraşarak behimiyetten ayırıyoruz.

Ferden insan şahsi bir menfaat kutbudur. Sırf nefsi ve yuvası için fıkırdıyan bir potadır. Herkesi aksi hisse davete uğraşanlar acaba bu salahın kendi kalb ve vücutlarında husulünden emin midirler? Millet milletle dalaşırken menfaaten mütecanis cemiyetlerin hedefleri birleşir. Hayvanlarda da bu böyledir. Sürü ile çapula çıktıkları vakit öldürürler, gıdalanırlar. Hayvanlığın ferdi hirs ve vahşeti tamamıyla sürüde ve beşerî cemiyette müştereken mütebarizdir. Medeni insan diğer insanı doğrudan doğruya yemek için öldürmez. Fakat bu vahşi fiilde dolayısıyla yine bir mide menfaat ve ihtirası vardır.

Aff'edersiniz. Öldürmek için toplanan insanların da bir kurt sürüsünden hiç farkları olmadığını söyleyeceğim. Bu vahsete karşı koyabilmek için çalışan zekânın bulabildiği kuvvet nedir? Kanun... Fa- (23 Sayfada)

(33) Hüseyin Rahmi - Kokotlar Mektebi, İst., 1929. 464-465. s.

(34) Bak: Dost'un Mart 1964 sayısı, 6. s.

(35) Hüseyin Rahmi - Kadınlar Vaizi, İst., 1336, 7. s.

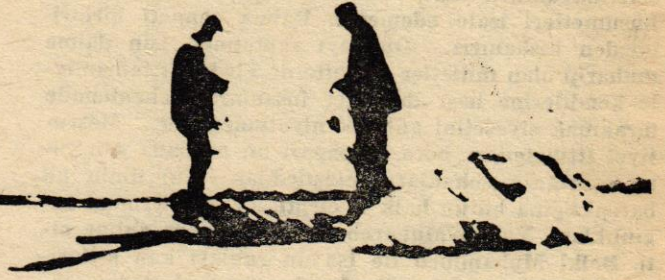
(36) Hüseyin Rahmi - Kadınlar Vaizi, İst., 1336, 5. s.

(37) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İst., 1339, 600-601. s.

(38) Hüseyin Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İsy., 1339, 654. s.

(39) Hüseyin Rahmi - Billûr Kalb, 1926, 333. s.

(40) Hüseyin Rahmi - Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu, İst., 1955, 47. s.

TARIK DURSUN K.

Fotoğraf : Gültekin ÇİZGEN

kara tütün

I.

ESKİLİ DÜŞDE

SERFALİNİN tarla, şu karşıdaki yüzüzsüz tepenin yamacındadır: Azıcık çorak, azıcık killi, verimsiz. Şerfalinin babasından kalma. Ona da babasından kalmış. Babadan oğula, oğuldan... Şerfali den kime kalacağı bilinmiyor. Çoluğu çocuğu yok kalsın!

Genç gürbüz Huriyenin niye şimdiye kadar dek çocuk yapmadığı çözümlenmedi. Kocakarılar, bildik b'lmelik ilaçlar yaptılar, macunlar kardılar; yedirdiler yut. turdular Huriyeye ya, bir yararı dokunmadı. Çevredeki yatırlar denendi; Alyanak Hocaya götürüldü, baklasına baktırıldı. Umud, hep dağın ardında, hep dağın ardında. Olmuyor, olmuyor! «Hazreti Muhammet efendimiz perşembeyi cumaya bağlayan gecede güsül edin, sonra da o temizlikte...» Cumaların sonunu aldıramadılar; yine olmadı.

Şerfali, her bir daim üzüldü. Kahvede, odada, yet'skinlerin arasında oturup söyleşirlerken sıkın sıkın sıkılırdı. Al basardı. Söz, dönüp dolanıp ayıp konulara geldi mi; Şerfali, «yarılsa da şu yerin yedi kat dibine bir insem, bir insem; kimsecikler görmese, ilişmesep bana» diye ne edeceğini şaşırırdı hep. Alt dudağı seğ'rip dururdu. Gözlerini duvarlara dikerdi. O taş basması resme çokluk. Tasvirde

bulutsuz, bomboş bir mavilik içinde bir gök kâğıtta yüzerdi. Sonra çepeçevre dağlar. Her birinin başı ya dumanlı ya ak karlı. Eteklerine doğru bir yeşillik vurmuş ki, tutuşkan! Dağların eteklerinde, ama çok uzaklarda nohut irisinde çadırlar kurulmuştu. Önlerde bir yerde kadana bir aygıra binmiş, saçları topuklarını öpen bir kız! Kız ki, gerdanı titrek, üç beşibiryerdeli, gözleri kömürden, dişleri nar tanesinden. Aygırın yanı başında bir yağız delikanlı saz çalıyordu kıza. Tutuşu pek bir acamı tutuşuydu ya, olsun, kız ne bilecekti! Herşeyinden belliydi; kızın, oğlunda gözü vardı. Olmasa, öyle aygırdan sarıkar da ağzının içine girecekti gibi bakar mı? Bakar da, gözlerini kavlatır, «Had! bire oğlan, hadi bire zülfü kara yarım, sözü söz, sözü saz yarım!» der mi?

Şerfali hep bunları düşünür, Ne zaman ortada kinayeli sözler dönmeye başlar; kalkar, söyleyişi bırakırdı: «İnsanoğluna her bir daim bir çocuk gerek. Ya dik'li ağacın olacak ya da çocuğun. Hele oğlun olacak ki! Şöyle insan azmanı bir oğul... Oğul dediğin sen'n.»

Şerfalinin evi, köyün sonlarına doğrudur. Az ötesinde şarılıtsı evi dolduran bir dere, yalabuk kavaklar. İki üç yoz, çıldırgın zeytin. «Ha Şerfali, ha! Ha kara dinli herif ha! Ha anayın örekesi, babanın şarap çanağı Şerfali ha! Ha, oğulsuz, d'killi ağaçsız, kısır karılı Şerfali ha! Ha, anayın muradı, baba-

yın çomağı Şerfali ha!»

Tarlayı üç yıldır tütüne dönerdi. İyi de etti, kâğıtlar çıkarttı; gelsin tütün, gitsin tütün! Bahar günlerinde —tomurlar patlamış, toprak kızmış köptürmüş; karların bozgunu dereyi taşırılmış, tahta köpürünün yoksul ayaklarını tir tir titretirken— güneş kızdırmaya başlar başlamaz, karısıyla haydi babam ellerinde kısa saplı çapalar bodur tütün fidelerini çapalarlardı.

II

TÜTÜNLER

TÜTÜNLER topraktan del'ler gibi fışkırmışlardı. Yaprakları el kadar el kadardı. Kırılmasına da çok kalmamış şunun şurasında. Eli kulağında bekliyorlardı.

Şerfali bir iki çapa sallamış, caymış, sonra gidip üvezin gölgesine çömmüştü. Karısı, bacaklarını ayırmış, belini bükmüş; başındaki poşu gözlerine varmış; alışkın alışkın çapaya durmuştu. Öğle geliyordu. Şerfali ansızın «acıktım» dedi. Gün üvezin gölgesini ufaltmıştı.

Ekmeğin koca bir parçasını yorgurt çömleğine batırdı, çıkardı. Üzerine ibrikten pekmez gezdirdi, yedi, aç karnını kandırdı.

Karısı üçüncü sırayı bitirmiş, dördüncüyü iniyordu. Şerfali çömdüğü yerden gözlerini dikmiş onu seyrediyordu. Bir ara uzaklara döndü: «O oğlan almıştır o kızı. Hep böyle tasvirdeki gibi kalacaklar mı sanki? Bir gün, iki gün. Canına tak

uzuz kız istedi kız uzuz kız istedi
gönltü dünden razı oğlana. Bir dü-
gün k', kırk gün kırk gecesine. Ço-
cukları hemen olmuş mudur ki?
Onların olur. Her kimin ki tasviri
yapılır o doğurkan karıdır, çocuk-
lar!»

Yün çorap ayağını mı dalıyor.
du ne! Sıyırdı attı. Kaşındı. Çora-
bını yeniden giyindi.

«Huriye kız!»

Karısı, aşağıdan belini tuttu,
doğruldu:

«Buyur!» dedi.

Şerfali elini salladı. Aşağıdan
karısı dimdik bakıyordu.

«N'apcen söyle!»

«Gel len sen!»

«Daha bak kaç sıra var Şer-
fali..»

«Sen gel hele!»

Kadın söylene söylene, erkek
gibi hızla yamacı çıktı, geldi. Şer-
fali birşey demeden, dedirtmeden
karısının belinden kavradı, çekti.
Kadın zorlandı, debelendi:

«Bırak herif, ilişme iş vakti!»

Şerfali :

«Sus len, sus!» dedi.

Kurtulmak ne mümkün Şerfa-
liden. Sımsıkı sarınmış, solur da
solur.

«Görtürler herif.»

«Görmezler..» dedi Şerfali. «Kim
görecek? Görmezler.»

O zaman kadıncık susuverdi,
bıraktı kendini.

III ÖN YOKLAMA

YUKARDA, yamacın beline do-
lana dolana inen şosadan
kamyonlar geçtiler, göz beleyen bir
toz kalkındırdılar. Çığırışmak için
ik'ndiyi avkıyan boklu kargalar,
zeytinlerden bağıra çağıra kanat
açtılar.

Şerfali, avucunu siperledi göz-
lerine, şosaya baktı. Kamyonlar,
karınca dizisinde, insanın başpar-
mağı gibi ufacak, toz duman sala-
rak yolun aşağısına iniyorlardı.

Derken yukarlarda küçük bir
kamyonet durdu, içinden kapıları
vura vura bir adam indi. Yamacın
başından eğilip ağılara baktılar.
Yamaç aşağı, Deli Hüsmenin, Çola-
ğın, Şeşbeşlerin, Şerfalinin, Muhta-
rın, Topaloğlanın tarlaları birbiri-
nin yanı sıra uzanmış gidiyordu.

Şerfali yukardakilere baktı, yu-
kardakiler de kendilerinden haber-
sizmiş gibi görünüp çapa çapalayan
Şerfal'nin delişmen karısına —«ne
at sağrılı karı şu bizim karı ha!»—
bir eli belinde, bir eli gözlerinde si-
per bakan Şerfaliye baktılar. A-
damlardan biri :

«Hey!» dedi.

Şerfali; «Ülen bu hey bize mi
ki?» diye bakındı çevreye: Adamsız.

«Hey!» dedi.

Yukardaki adam güldü:

«N'aber?» dedi.

Şerfali :

«Eh!» dedi. «Eh!»

Adam durdu. Sonra:

«Hey!» diye bağırdı yeniden.

«Gel biraz yukarı bakalım!»

Şerfali çapayı attı, yamacı yor-
gun-kırık çıktı, karışlarını dikeldi.
Gözlüklü, karakaş biri:

«Söyle bakalım arkadaş, adın
ne senin?» dedi, sordu.

«Şerfali!» dedi Şerfali.

Beriki cebinden bir sigara ku-
tusunu çıkardı, açtı; b'r tane Şerfali-
ye verdi. Şerfali aldı cigarayı, adam
çakmağını da çıkardı; çaktı. Alevi-

ni Şerfalinin yüzüne tuttu.

«Yakmayım bey. Sonra yaka-
rım!»

Adam üstelemedi, şak dedi sön-
düdü çakmağını.

«Eee, anlat bakalım Şerfali, bu
yıl tütünler nasıl?»

«İyidir..» dedi Şerfali. «Don da
olmadı bu yıl, gari yağmur da yağ-
maz inşallah!»

«Sizinkiler böyle. Ya civarlık
köyler'niz?»

«İyidir. Yalnız su bastı, tütün-
ler hep çürümüş sudan..»

Adamlar bakiştılar. Gözlüklü-
sü :

«Hımm!» dedi. «Hımmm! Za-
rar yok canım! O kadar da olacak
artık.»

Durdu, sordu :

«Başka kimse geldi mi burala.

ÖKSEL DEMİR

Şiirin toplumsal işlevi

Sayın

Hilmi Özgen,

Dost'un Şubat sayısındaki «BU-
NALIM KUŞAĞI» adlı yazı-
nızı okudum. Anlaşılan Hasan Hü-
seyin'in Kavel'ini eleştirmek için
oturmuşsunuz masanın başına. A-
ma eleştiriyi bir yana bırakıp ver-
yansın etmişsiniz ozanlara. Benim
bir okur olarak eleştiriden anladığ-
ım bu değil. Eleştiri; bir yapıtı
ele almak, iyi ve aksak yönleriyle
değerlendirerek sonuca var-
maktır. Sizin yazınızda bu türlü
bir değerlendirışten çok (kendi
deyiminizle) ikinci yeni şiirine gö-
zü kapalı saldırı niteliğinde. Bu-
nun için de bir takım çelişmelere
düşüyorsunuz ve söyledikleriniz
askıda kalıyor.

Bugün şiirde yapılan, yapı-
mak istenen öteden beri sürüp ge-
len doğal görüntüleri bir yana itip
yeni bir şiir dokusu kurmaktır. Bu
da toplumda yeni bir duyuşun, de-
ğerlendirişin öncülüğünü yapmak
demektir. Katı bir toplumculuk o-
zanın gerçek davranışlarını, duy-
gularını, düşüncelerini sınırlar.
Kişiliğini zedeler. Ozanın her tür-
lü sınırlamadan uzak, içten söyle-
yişi, toplumun bir ögesi olarak dü-
zene direnişini, öfkesini ya da sev-
gisini en iyi şekilde ortaya koyar.

Siz, şiiri salt bir toplumcu-
luk değerlendirişıyla ele alıyorsunuz.
Bu, şiire bir araç-gereç gö-
züyle bakmaktır. Her şeyden önce
şunu kabullenmeniz gerekir ki;
şiir toplumsalişlevi yönünden bir
itekleyici değil, saptayıcıdır. Şiir-
in en olumlu, en verimli toplum-
sal işlevi olsa olsa o ülkenin dili-
ni işlemesi, geliştirmesi olabilir
ancak. Çünkü toplumun alt yapı-
sına doğrudan doğruya hiç bir et-
kisi olamaz.

Şiiri ayakta tutan konularının
niteliği, toplumsal işlevi değil şiir
oluşudur. Kendisidir. Önceleri top-
lumsal işlev (toplumun, yaşanan
düzenin çeşitli yönlerini yansı-
ma, eleştirme çözüm yolları arama)
yönünden sanat türleri arasında
bir ayırım yapılmazdı. Kültür ge-
listikçe, yüzyıllar ilerledikçe sa-
nat değerlendirişisi, sanattan bekle-
nenler de değisti. Şiir, toplumdan
bireye kaydırıldı.

Bugün şiirin dokusu felsefe-
ye, bilince altına, bireyin yaşantı-
sına dayanır. Şiirin görevi katı bir
toplumculuk değil, kişinin toplum-
daki, yaşanan düzen içindeki ye-
rini, durumunu, öfkesini ya da
sevgisini saptamaktır.

Şiirden başka bir şey bekle-
menin yersiz olacağı kanısında-
yım.

Saygıyla...

ra hiç? Tütünlerinizi soraa oldu mu başka hiç?»

Şerfali kasketini arkaya yıktı, ensesini kaşdı; düşündü.

«Yok..» dedi, «Kimse gelmedi. Ben görmedim, duymadım.»

Adamlar :

«İyi, iyi! Hımmm!» dediler. Sonra Şerfaliyi ortada bırakıp kapılarını çarpa çarpa kamyonete bindiler. Kamyonet onların binmesini beklemiş. Bir iki gırgırladı, vınladı sonra, Şerfalinin poturlarına kara bir dumanlı toz saldı, koştu gitti.

IV.

İŞLEM

BİR kaç zaman sonra günü geldi, ufacak bebeler, çocuklar, yet'şkin kızlar, kadınlar, ergen delikanlılar, yaşlı kocalar tarlalara üstüler, tütüne çöktüler. Sıcak gün altında, o kızgınlıkta kamburlarını çıkararak bodur tütün f'delerinin el kadar el kadar olmuş yapraklarını, usta, acamı, becerikli, beceriksiz ellerle kırdılar, devşirdiler.

Sonra bu kırılmış, devşirik yaprakları yorucu bir özenle iplere dizdiler, çuvaldızladılar. Dümdüz, ki remitsiz damlarda, bahçelerde, tabanı yeş'ile boğuk bağlarda, uyuz atların dönmes'ni döndürdüğü bostanlarda, avlu içler'nde; gün yüzü görece her yerde, tütünler, dizili diz'li sararmaya bırakıldı. Gün işni bilirdi. Günden güne yeş'il, ince damarlı yaprakları önce limon gibi, sonra altın sarısı gibi sarardı sarartıverecekti.

Bunun ertesinde şehirden kamyonlarla insanlar geleceklerdi. İnsanlar gelecekler, tütünlere bakacaklardı.

Bakmak, almak demektir. Almak, para vermek demektir.

V.

KAMYONLU BEĞLER

ŞESBEŞLERİN oğlan ikindiyi okuyup bitirdiğinde, sürüyle birlikte köye şehirden kara yüzülü, şişman bir adam geldi. Hayvanlar kahve önüne g'den yolu tı kamışlardı. Kırmızı şehir kamyonunun şoförü kızmış, boyuna yol açılınsı diye korna üstüne korna çalıyordu. Hayvanlar yine bana mısın demeyince, başını camdan çıkarıp bir güzel sövdü; anasına dedi, babasına dedi, yedi ceddine dedi; dedioğlu dedi ya yine söz geçire.

azime'li temmuz bildirisi II

beklerdi tohum
beklerdi tohum
beklerdi tohum upuzun karanlıklarda - sen yoktun
öfkemi mermer mermer - öcümü çocuk çocuk - çıldırttım kırmızılari
bir başka parlardı yoğun karanlıkta ışıklar - sen yoktun
bütün kapıları birden zorlamannın o korkunç güzelliği
o korkunç büyümesi ellerin fitillerde - sen yoktun
benim aşkımda o vardı

evrendi nasıl

evrendi çelik mavisi

grev grev ateş ateş büyüdüm ülkelerce

yepyeni bir öfke doğurdum kalabalık özelemlere - sen yoktun

uff ne kötü kullanmışlardı ah ne güzel gözlerini - ölümdü

sana değıp değıp durdum - sen yoktun

bilenirdi türkülerde en soylu ayrılıklarım - sen yoktun

benim aşkımda o vardı

soğuktu yeşillerim

soğuktu temmuzlarım en bayram gülmelerimde bile

kar yağardı sabah çaylarıma - sen yoktun

sofralarda ekmek diye öpülürdü altın dişleri ölülerin

adını söyletmiyorlardı ölüm gibi özlenen şeyin - sen yoktun

ölümdü sabah vardiyaları - öfkemi demir demir - sen yoktun

bütün dillerde sana yarmak - bilemem bilemem

benim aşkımda o vardı

ben hep koşan atları sevdim soluyan lokomotifleri

benim aşkımda çelik mavisi gagarinli uzayların

toprak nasıl sancılanır ağaçlar nasıl gerinirler çiçeklenirken

kurşun nasıl ıslık çalar diş nasıl gıcırdar karanlıklarda

alabalık nasıl ölür o kendi sularının kıyıcığında

bilemem bilemem - sen yoktun

ateşler yanardı biryerlerde yepyeni biçimlerde yanardı

benim aşkımda o vardı

söyle ey ananın engüzel kızı söyle

sular nasıl kaçırılır - kuşlar nasıl susturulur

medi sürüye.

Çoban Hasan Hüseyin yoksulu, bayağı ürkmüştü. Sürüyü çevirdi, dürte dürte koşa kovalaya toparladı hayvanları, kamyonu yol verdi. Kamyon, hızla, sürüyü darmadağın ederekten yola girdi, kahve önünde soluk soluğa durdu.

Muhtar, evinde tütün basıyordu. Kahvede Kocabaşın oğlanla sekiz on yaşlı kocadan öte kimseler yoktu. Oturanlar gürültüye koptular: Kaymakam mı geldi, ola ki salmadır, belkim askerlik için candarma... Kamyonun çevresini sarıdılar. Muhtara bir haber uçuruldu.

Koştı geldi o da. Kamyon içinde o şişman kara yüzülü adam, fosur fosur sigara içip dururdu. Muhtar bir-yol :

«Hoşgeldiniz beğ..» dedi, selâm verdi.

Adam, sigarasının külünü Muhtarın ayakları dibine silkeledi.

«Mer'aba,» dedi. «Muhtar sen misin?»

«Benim..»

Kapıyı açtı, adam çıktı.

«Tütünleriniz için geldik. Var mı bizden önce gelen?»

Muhtar adamın yüzüne baktı. Gözleri kırpış kırpış.

nasıl sıgar o koskoca evren daracık zindanlara - söyle
balçık balçıktı o narçeği çağı çocuklarımın
karanfil olurdu yakalarda bacımın kanlı gözleri
demir nasıl paslanırdı sıcak bileklerde - bilemem
bilemem ey anamın engüzel kızı bilemem - sen yoktun
benim aklımda o vardı

sen geldin

badem çiçek açar gibi geldin - düste sever gibi geldin ey kavgabiçim
yepyeni bir düzendi gelişin - yoluna başkoyduğum ülkemdin
eskidi birden kentler - eskidi gökyüzünün çok uzaklığı - eskidi hep
öldü bakkal - öldü bakkalbiçim - öldü bakkalbiçim aşk
bu senin gözlerindi ey benim ülkem - arılar oynayan içinde
bu senin duruşundu ey kavgabiçim - en haklı silâh güzelliğince
güneş gibi acımasız - toprak gibi unutkan - tohum gibi umutlu
sen geldin ey benim özlemim ülkem - kadını devrimbiçimim
yıkıldı ölümlerin öğlesonu sarılıkları

sen geldin

eskidi biryerleri zamanın - eskidi gözleri kadınların - sen geldin
evler eskidi birden - eskidi evimsilerde kölemsi yalnızlıklar
bayramlar eskidi gülüm - derinlikler eskidi - ve pişmanlıklar
eskidi yatakbiçimlerde iğreti ikilliler - ve çok çok
saksılarda çölbitkileri - salonlarda kartpostal mutluluklar
eskidi maskelerin sırtan düşmanlıkları - ve nice yazlar
oh negüzel yeniden - bu senin güzelliğin ne demek
sel ne demek azimem - savaşlara durmak ne demek - güzel ne demek
sen geldin ey benim kadınımlükem - yepyeni ufuklar geldin
dürülü bayraklarım güldü gülüm - sen geldin
kutularım değişti

bir horoz öter biryerlerde bir horoz bir horoz bir horoz daha
bir ateş yanar biryerlerde bir ateş bir ateş bir ateş daha
bir yumruk sıkılır biryerlerde bir yumruk bir yumruk bir yumruk daha
düşer barış cemreleri sabah çaylarımıza
biter kahpelik
biter bu gökyüzünün çok uzaklığı

sen geldin ey anamın engüzel kızı - yaşamak geldin
badem çiçek açar gibi geldin - yürek sızlar gibi geldin - sen geldin
al beni kankırmızılardan vur beni kankırmızılara
dürülü bayraklarım gülsün gülüm - kutularım değişsin ey benim ülkem
bitsin bu zulüm
bitsin bu zulüm
bitsin bu zulüm

sanki dünyada ilk şafaktı kollarımda uyanmaların
o büyük barışa bir adım kala

Hasan HÜSEYİN

«Yok! Zati yeni yeni deriyoruz
tütünleri..»

Adam güldü. Cigarası alt dudak-
ğına yapıştı.

«Geceyecekseniz odayı hazır-
latırayım..» dedi Muhtar.

«İyi olur!»

Muhtar öne düştü. Şoförle adam
kalabalığı yarıp ardınca seğirttiler.
Bir ara şoför döndü, kontak anahtarı
çekti aldı içerden, kapıları
kapadı; camları kaldırdı.

Geceyarısını az geçe köye bir
yeni kamyon daha geldi. Çevrede
kurt kuş uykuya varmıştı. Kamyonun
farları köyü bir baştan öbür

başta kesedurmuştu. Uzun uzun
korna çaldı. Köy odasının pencere-
sinden dışarı ışık vurdu. Muhtarın
evinden ellerinde çiralarla bir kaç
kişi koşuştular; yeni gelenleri de
alıp odaya götürdüler.

Ardından köy yine sus pus ol-
du, kör uykudaki kurt kuş yeniden
yattı. Bir gökyüzünün yıldızları
kaldı: Ağık, uykusuz! Gözlerini kö-
ye diktiler, kırışksız öylece ba-
kadurdular.

Sabah, nice sonra onları örtüle-
di, gözlerine mil çekti, uykuya, el-
lerinden tutup göğün göz görme-
yen derinlerinde bir yere alıp gö-

türdü; gün, ondan sonradır ki
doğdu, yüceldi.

İki şehirli adam ikindin gelen-
le gece yarısı gelen- köyü dolanma-
ya vardılar. Tütünleri gördüler. El-
lerinde kâğıt kalem, yazar çizerler-
di. Tütünleri elliyorlar, güneşe tu-
tuyorlar, bakıyorlar, ha bire yazı-
yorlardı. Köylü durmaksızın tütün
deriyordu; ha babam ha!

Öğle üstü de kahve önünde ser-
lediler.

Alış verişe Kocabaşın oğlandan
başlandı: «Ya Allah, ya Muham-
met!»

İkinci gelen adam ince, çok
uzun boyluydu; saçları dökük,
yenleri açık. Kocabaşın oğlanın tü-
tünlerinden bir kırım aldı; par-
makları arasında vurdu, ufaladı,
kokladı, ayağı ile harmanı dürttü:
«İkiyüz kırk..» dedi.

Kocabaşın oğlanın yüzü ışıladı:
«Sükürler olsun sana rabbim! Hay
koca gözüne kurban olduğum, yere
göğe sığmaz Allahım!»

Herkesi o yana bir koşmadır
aldı: «Amanın ikiyüz kırk...»

Çevreyi saranlara o uzun boy-
lu, ince adam :

«Yalnız bunun tütünlerine iki-
yüz kırk..» dedi. «Bunun tütünleri
iyi. Hem de çok iyi. Ben bunca yıl-
lır tütüncülük ederim, ne böylesini
gördüm, ne de böylesini görmüşü
gördüm. Bunun tütünleri iyi. Bu-
nun tütünleri gibi bütün yedi iklim
dört bucakta bile bulunmaz.»

Kim'in, kimin tütünleri iy' de-
di? Kocabaşın oğlanın tütünleri
ha? Bu kövde nice yıldır Kocabaş-
ların iyi tütün yetiştirdiklerini ne
gören oldu, ne duvan. Muhtarın,
Hüsmenin, Şeşbeslerin tütünleri
dururken hem de ha? Hele canım,
bu şehirli adamı bizimle eğleniyor
mu ki? dediler, içlerindeki kurdu
öldürmek için birer kırım aldılar
Kocabaşın oğlanın harmanından.
Kokladılar, kırıp ufaladılar, ağızla-
rına bir çiğnek attılar. Hele canım,
hele! Bu şehirli adamı besbelli...

Kocabaşın oğlan kübrelere bindi:
«Cekilin be!» diye savulladı
millet. «Hadin kendi harmanını-
za!»

Beriki, şişman, kara yüzlü a-
damın ilk üstüne vardığı köylü Şer-
fali oldu. O da o uzun boylusu gibi
yaptı, sonra elerini silkelerek :

«Yüz yetmiş..» dedi.

Şerfali düşeyazdı. Kocabaşın
oğlana ikiyüz kırk, Şerfaliye yüz-
yetmiş! Kolu kanadı kırılıverdi o
an.

«Nasıl olur beğim! Bu Kocabaş.

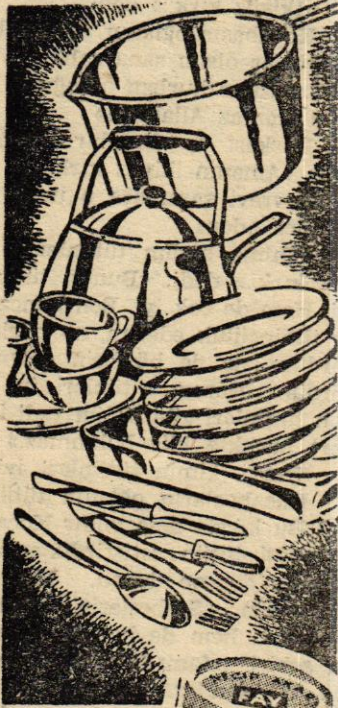
larinkinden de mi kötü ki?

«Ben bilmem..» dedi şişman a. dam. «İşte sana yüzyetmiş! İyi mi kötü mü onunkinden, bilmem! İşine gelirse. Yüzyetmiş dedim, yüzyetmiş!»

Öbür yakaya geçti gitti.

Akşamı bulduklarında köylülerin tütünleri bu denli bir oransızlıkta, yarı kavga yarı kızgınlık içinde satıldı durdu. İki şehirliden biri bir fiyat veriyor, bir iki demeye kalmadan o fiyattan başka bir köylünün tütününü almaktan cayıp geçiyor, beriki de onun verdiğini hemen kırarak eksikne alıyordu.

Ezanla işlerini bitirip kahveye attılar kendilerini. Tütünleri kamyonlara sardılar, brandasını çektiler. Sabah aşağı köylere gidecekler,

Bıçak, çatal, kaşık, tencere ve bilûmum yağlı kapları, fayansları, mermarleri, çinileri ve...

HERŞEYİ daha iyi TEMİZLE

(Faal: 1192-23)

Kadın verir ellerini İstanbuldur ben neyim alır gider erkeği almasa da olur uzanır kalabalık boşluğuna sokakların bir kırmızı şaraba kadehe ve ben neyim

Bir kırmızı kadehe ve utanmaya büyük gelirdi ellerim tutamazdım gözlerim çocuk gülüşlerinde ısıldasa gider kadın ayakları gider ben neyim

Köşelerde karanfiller ben dönmeden başlayıp bitirmek güzel kadın bilir saçları gitmek isterse gider ben neyim yalnızsa bacakları yorganlara

Sıcaksa kadın sokaklar kararmışsa ve ışıklar yanmışsa biraz ciklet koyuyorsa biraz votka zorunlu tutkuları tepmişse akşamlara ve ben neyim yenmişse kadın kendini bende ben neyim

Kadın gider İstanbuldur ayaklar incecek kadın gider berberlerde ellerim büyük ve gereksiz bir kırmızı kadehe ve şaraba ve ben neyim yalnızsa düşünceleri ve yenmişse kendini bir saatlik

Kadın gider İstanbuldur ben neyim

Kâmran YÜCE

alış ver'işi sürdürecekerlerdi; biri bir fiya tverecek, b'r iki demeye kalmadan öbürü hemen o fiyatı kırarak...

«İyi gitti be!» dedi şişmanı. Kahves'ni hömürdetti. «Ha, ne dersin?»

«İyi gitti, iyi!» dedi uzun, güldü. «Kır kırabildiğin kadar. Yüz desen yüze verecek herifler.»

«Verecekler ya, yüreğim götürmedi o kadarını da. Ayıp canım, ayıp!»

«Ayıp ama...»

Bakıştılar.

«Canım..» dedi uzun. «Şunun şurasında ticaret yapıyoruz, ayıbı mayıbı mı olurmuş bunun?»

VI.

DEVEDEN BÜYÜĞÜ...

SABAHA karşı, daha gün ışık madan köyün içinde bir makine gürültüsü oldu; kamyonlardan biri, sarsıla sarsıla köyden ayrıldı.

Gürültüye odadan iki kişi fırladı. Ortalık karanlıktı, alacaya

kesmemişt'i. Şişmanın elindeki çiradan gölges' duvara vurmuş, titriyordu.

«Şakir bey gitti mi be?» diye yanındakine sordu.

«Herhalde gitti..» dedi yanında duranı.

«Nasıl gider be? Daha aşağı köylere gidip mahsül alacaktık sa bahleyin..»

Alana doğru yürüdüler. Gerçekten de kamyonlardan biri gitmişti. Geride kalanı, tek, boynu bükük yatıyordu. Kamyonu dolandırlar. Şoför ses etti:

«Hikmet bey, Hikmet bey!»

Şişmanı koşturdu, tık soluk:

«N'oldu, ne var?» dedi.

Şoför, sol arka lastiğin yanına çömelmiş, el fenerini de tutmuş...

«Ya'u..» dedi. «Bu deyyûslar lastikleri de paramparça etmişler, öyle gitmişler...»

Bir fişilti boşalıp duruyordu.

«N'apacağız?»

«Bilmem!»

Evlerden evlere horoz çıkmaları başladı. En uzun öteni, Şerfallinin baharda gorklattığı genç, taze libik horozuydu.

TIYATROYA SALDIRAN GERİCİLER

mak isteği aslâ hoş görülemez. Bertolt Brecht çok tanınmış bir yazar, eseri de dünyanın her yerinde oynanmış ve oynanmaktadır. Bu piyesin İspanya'da oynanmasına izin verilmediğini söylüyorlar. Bu tabii görülebilir. Çünkü İspanya'da sanat hürriyeti bir hayli tahdide tâbi tutulmuştur. Memleketimizde böyle bir olayın cereyan etmesi üzücüdür.

Çetin Altan : Bunlara her adımda taviz verilirse sonu gelmez...

Türkiye'nin pek bozuk olan iktisadî hesaplarına karşı hassasiyet duymayanlar, sadece komünizme karşı titizlenmiş görünüyor ve bununla Başbakanı kurşun atıp, İstanbul'da Belediye Tiyatrosu basmaya kalkıyorlarsa, bunun altında başka şeyler var demektir.

Ne kapitalizm, ne liberalizm, ne kollektivizm, ne kooperatifçilik, ne de başka bir iktisadî oluş hakkında en küçük bir fikri olmayanların, her iktisadî araştırmayı, her ileri fikri ve sanatı komünizm diye susturmaya kalkmaları aslında:

— Bu soygun devam etmelidir, bu soyguna ve yıkıntıya her karşı çıkan bir komünist diye yere sermesini biliriz, demektir.

Brecht'in piyesinde gürültü çıkartmadan önce Sümerbank, Etibank maden ve fabrikalarının zengin fertlere teslimini, istemek; hastahanelerin, okulların, hava, deniz ve kara taşıtlarının şahıslara devredilmesini ileri sürmek, Tekel sanayiinin devlet elinden çıkarılmasını savunmak, iktisat edebiyatında komünizme karşı olmanın daha teknik bir yoludur.

Bunları söylemeyi dahi akledemeyenlerin sahne eserlerinde komünistlik aramasındaki biçarelik her okumuş yazmış insanı güldürecek bir zavallılıktır.

Hemen şunu da söyleyelim ki devlet, kaba ve cahil kuvvetlere teslim olmamalıdır. İstanbul'da piyesler, filmler İmam - Hatip Okullarının rızasına göre oynanacak değildir. «Sezuan'ın İyi İnsanı» oynamaya devam etmelidir. Gürültü edenler yakalanmalıdır. Bunlara her adımda taviz verilirse sonu gelmez.

İlhan Selçuk : Doçent kelepçeyip, tiyatro basıp, ressam tevkif edip yazar hapsedip medeniyet dünyasında komik olmak...

Neruda'nın şiirlerini sokma, komünist... Brecht'in piyeslerini sokma komünist... Şarlo'nun filmlerini

sokma komünist... Arthur Miller'i da yanlarına kativer, komünist... Sartre'i defet, komünist... Picasso'nun çekiver kuyruğunu, komünist... Voltaire'in kitaplarını yak, dinsiz... Yeryüzünde isim yapmış bütün büyük sanatçılar bu memlekete girdiler mi takunyacıların karanlığı dağılacak; öyleyse sanat ne kelime! Fikir özgürlüğü ne demek! O komünist, bu komünist, şu mason, bu imansız...

Doçent kelepçeyip, tiyatro basıp, ressam tevkif edip, yazar hapsedip medeniyet dünyasında komik olmak... ve sonra da:

— Batı dünyasında şerefli bir mevkii olan Türkiye... diye nutuklar atmak!

Bozuk yumurta kafalıların İstanbul'da bastıkları piyes, İkinci Dünya Savaşından bu yana hemen bütün Batı ülkelerinde oynanmıştır. Zürih'ten tutunuz, Londra, New York, Viyana, Buenos Aires, Frankfurt'a kadar... Fransa zaten kollarını açmış Brecht'e... De Gaulle'ün Kültür Bakanı ünlü yazar Malraux'nun Fransız resmî tiyatrosunun başına getirdiği Jean Vilar, geçen yıl birkaç ay arayla iki Brecht koydu sahneye... Bizim ıskatçılar ellerinden gelse Einstein'ı da bütün düşünceleriyle memlekete sokmayacaklar. Çünkü hele iktisadî konularda düşünceleri sosyalist eğilimli olduğundan hoşla gitmiyebilir.

Üniversite kelimesinin kimlik gölgesine sığarak tiyatrolarda zorbalık gösterilerini kıskırtanlar yanlış yol tutuyorlar. Daha dün matbaalarını ve gazetelerini başlarına geçirmek için kapılarına dayanan Atatürk gençliği karşısında ödleri kopmuştu. Bu gençlik, 27 Mayıs gençliğidir; Ali İhsan Kalmaz, Turhan Emeksiz gençliğidir. Bu gençlikle onların tuttuğu yolun ayrılığı üstüne gün çoktan doğmuştur. Ve Üniversite gençliği, bir gün on-

ların yolundan geçerse, onları ezmek için geçecektir. Bu unutulmasın!

Suphi Baykam : Bu piyesin bu tecavüz yüzünden durdurulmaması gerekirdi.

Başta milliyetçi bir hükümetin bulunmasına ve Sıkı Yönetime rağmen sadece kendi akıllarına uygun hareket edip bu memlekette tecavüze kalkışmak kimsenin cesaret edememesi gereken bir iştir. Gerekliği takdirde yetkili makamların uyarılması, tedbir istenmesi dururken kaba kuvvete başvurup kabadayılık göstereceklerle ve müesses nizama karşı gelenlere bu Meclis ve Hükümet tahammül etmemelidir.

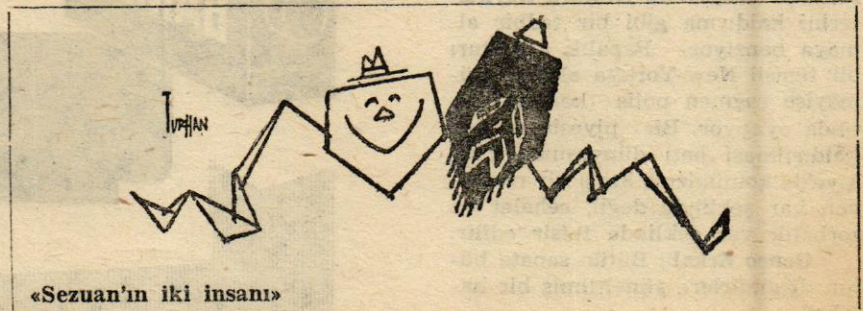
Bu başıboş tecavüze karşı hükümetin her türlü tedbir alacağından eminiz ve bunda hükümeti sonuna kadar destekliyeceğiz. 10 gündür sahnede oynatılan bu piyesin bu tecavüz yüzünden durdurulmaması gerekirdi. Bunun altında yalnız gericiilik değil komünist ajanlarının parmağı olması da çok mümkündür.

REJİSÖRÜN BASIN TOPLANTISI

Bir süre için sahneden kaldırılan «Sezuan'ın İyi İnsanı» oyununun rejisörü Beklân Algan yaptığı basın toplantısında: «Bu oyun sahneden kaldırılmakla gericilere büyük bir taviz verilmiştir. Tiyatro işlerine edilen telefonlarda şimdi sıra sizde şeklinde tehditler yapılmaktadır» demiştir.

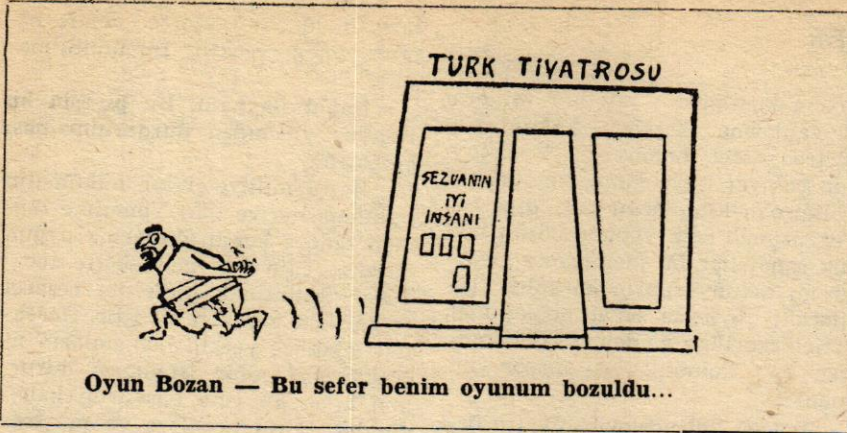
Beklân Algan'ın basın toplantısında bulunan onbeşe yakın tiyatro sanatçısı da olayı protesto ederek oyunun tekrar sahneye konmasını istemişlerdir.

Olayın bir özetini yaparak sözlerine başlayan Beklân Algan şöyle devam etmiştir: «Bilhassa şu noktanın üzerinde durulmalıdır. Sahneye çıkararak nümâyiş yapanlar şöyle konuşurlar: «Bu memleketi kurtarmak için önce sanatçıları ve düşünürleri öldürmeliyiz» Soyunma odalarına saldırmak ve o akşam yapılan bü-

«Sezuan'ın iki insanı»

Turhan SELÇUK (Milliyet)

Ali ULVİ (Cumhuriyet)

tün hareketler bu sloganın içinde detay teşkil eder.

KANUNİ Mİ, DEĞİL Mİ?

Mevzubahis olan «Sezuanın İyi İnsanı» oyunu değildir. Başbakan «Gericilerle savaşıyoruz» diyor. Gerçekten savaşıyor muyuz savaşıyor muyuz? Müessesese olarak değil şahsım adına konuşuyorum. Yapılan iş gayri kanunidir. 1958 de bu eser hakkında «Men'i muhakeme» kararı verilmiştir. Şimdi 30 baldırı çıplak nümâyiş yaptı diye tekrar ele alınıyor. Devlet bizimle beraber mi değil mi? Sanatkâr ve vatandaş olarak haklarımız korunuyor mu? Bu olay içinde bulunduğumuz ortamı göstermektedir.»

Beklân Algan eserin sahneye konulduğu ilk gece Üniversite öğretim üyelerine temsil verdiklerini ve lehte tezahüratla karşılandıklarını, ayrıca Savcının da oyunu seyrettiğini sözlerine ilâve etmiştir.

DiĞER SANATÇILARIN SÖZLERİ

Basın toplantısında bulunan diğer sanatçılar da olayla ilgili olarak şunları söylemişlerdir:

Yıldız Kenter : Tiyatro san'atı hürdür. Bu gibi müdahalelerde bulunulması çirkin bir şey. Bu devam ettiği takdirde birçok piyesi sahnedan kaldırmak lâzım.

Tunç Yalman : Bu olay kırılma ihtimali karşısında Atatürk heykellerini kaldırma gibi bir tedbir almaya benziyor. Papalık aleyhtarı bir temsil New-York'ta aleyhte nümâyişe rağmen polis kordonu altında oynuyor. Bir piyesin afişten kaldırılması batı dünyasında Türkiye'de komünizme karşı bir reaksiyon var şeklinde değil, cehalet ve zorbalık var şeklinde tefsir edilir.

Genco Erkal : Bütün sanata bütün düşünelere yöneltilmiş bir hareket.

Şirin Devrim : Ben bir Alman

düşünürünün sözlerini nakledeceğim : Hürriyetsiz bir tiyatro nâmusuz bir kadına benzer.

Haldun Dormen : Böyle devam ettiği takdirde bu işin nerede başlayıp, nerede biteceğini kestirmek mümkün değil.

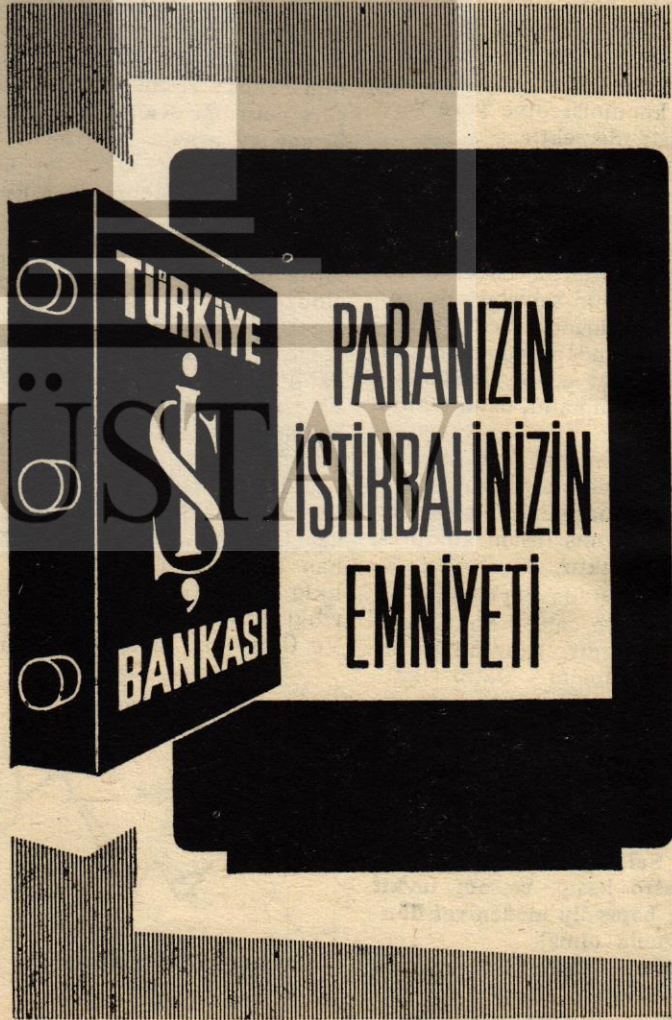
Bilirkişi de eserde komünizim propagandası bulunmadığını bildirdi.

Eser, üç kişilik bilirkişi heyeti ile Sıkı Yönetim müşahitlerine ayrıca oynanmıştır. Bilirkişi heyeti Ord. Prof. Sulhi Dönmezer, Prof. Cemal Tukin, Doçent Aydan Ünder'dir. Basın Savcısı Oğuz Barut-oğlu da temsilde bulunmuştur. Oyunu Sıkı Yönetim Kumandanlığı adına bir piyade yarbayı ve alti askerî hâkim de müşahit olarak izlemiştir.

Bilirkişi heyeti daha sonra ittifakla eserde komünizmle ilgili unsurların bulunmadığı ve T.C.K. 142. maddesine girmediği kanaatine varmıştır.

Karar eserde rolü bulunan sanatçılar tarafından sevinçle karşılanmıştır.

Gericilerin, oynanmasına dayanamadıkları **Sezuan'ın İyi İnsanı** adlı oyunun temsiline devam edilmesi yolunda alınan kararlar, tiyatronun, sanatın onuru ve değeri korunmuş oldu.

(Dost: 19)

HÜSEYİN RAHMİ'Yİ OKURKEN II

(15. Sayfadan)

kat, kanun zekâ ile hemahenk görünebiliyorsa da sevk-i tabii ile şimdîye kadar uyşamamıştır. Onunla ilerde tamamiyle muvaneseti de me'mul değildir.

Aç kalan bir insan, tıpkı bir hayvan sevk-i tabii, şalmaya, çırpıma, öldürmeye icbar eder ve kanun karşından demir pençesini gösterir. İşte, beşer, bu iki müdhiş kuvvetin arasında daima bir kaçamak yolu takibine uğraşmakla meşguldür.

Halkiyetine zıt gelen dinî ve medeni kanunlarla insan ne zaman barışacak? Çifte koşulacak öküzlere kendi kendilerine boyunduruğa başlarını uzatmaları gibi insanlar ne vakit kanuna tamamiyle ramolacaklar? Çünkü bütün kanunların vazında cebir ve şiddet vardır. Çünkü kanuna riayet türlü cezalarla takyid olunur.

Beşerin tinetinde daima med ve cezir yapan insiyakla kanun kuvvetleri arasında ne suretle muvazene hasıl olacak? Kanun mu sevk-i tabiiye yaklaşacak? Yoksa sevk-i tabii mi nesilden nesile tekâmül ederek medenileşecek?

İnsanlar temeddüne doğru mu gidiyorlar? Yoksa iki münteha birleşir kaidesine medeniyet son merhalede vahşetle mi kavuşacak? Bu yolun neresindeyiz? Önümüzdek ne var? Selâmet mi? Felâket mi? Her memlekette daima kanun yapılıyor. Fakat gaye daima 'ideal' uzaklığının sisleri içinde kalıyor. İşte bunun için hukuşinaslardan biri: «Nous voyons tous les jours la société refaire la loi; on n'a jamais vu la loi refaire la société (= cemiyetin her gün kanun tanzim ettiğini görüyoruz. Kanunun cemiyeti tanzim ettiği aslâ görülmedi)' diyor.

Şimdîye kadar çaresi bulunamıyan bu müşkülün bir gün haline mavaffakiyet hasıl olacak mı? Yoksa medenilik iddiasıyla her gün zamanın ihtiyacına göre kanun değiştirmekle meşgul olan cemiyetler bu mesailerinde daima kâsır mı kalacaklar?» (41).

Öyleyse, insanlar, doğanın kanunlarına uyarlar. Doğanın kanunlarına karşı durmaya çalışan toplumsal yasalar ise, hep güçsüz kalmaktadır.

İnsan iradesizdir: «Tabiat lâzım'el icra emirlerini yaptırdığı kimselerin reylerini sormaz.» (42); «Adam, elinde olmiyan tesadüfler icabıyla iyi yahut fena oluyor.» (43); «İnsan irade sahibi midir? Değil midir?... her insan her zaman idaresine malik bir mahlûk değildir. Madem ki biz insanlar hepimiz etten, sinirden yapılmış kimseleriz; en metin zannettiklerimizin bir zayıf dakikalari olduğuna inanmalı ve bulutlar arasında uçanların birden bire çamurlara düşüklerine şaşmamalıdır. Yeryüzünde sürünen insan ne kadar affişmeye uğraşsa gökteki mevcudiyetleri farzedilen meleklerle benziyemez. Hayatta insanı uçurumlara çeken felâket anları, meşum tesadüfler vardır. Cismen, fikren nezih kalanlar bu fena anların tesadüf şeametlerinden kurtulabilmiş olanlardır.» (44); «Herkes halkiyetinin ruiyyet ve adesesinden görür? Çünkü, beşer türlü zaafarla malûdür. Bu zaafılar derece derece sahiplerini gayr-ı mesuller derkesine indirinceye kadar artar. Bir köre, bir sağıra 'Niçin görmüyorsunuz? Niçin işitmiyorsunuz?' diye kızmak, bir mecnunun hareketine tatbik için kanun-u cezada madde aramak akıllı işi değildir.» (45).

Hüseyn Rahmi Gürpınar, iradeye inanmadığı gibi ahlâka da inanmaz. İnsan iki içgüdünün esiridir: Açlık ve aşk.

Utanzmaz Adam ve benzeri roman ve hikâyelerinde (daha çok 1914 ten sonra yazdıklarında) açık, üzerinde duran sanatçımız, Utanzmaz Adam Avnusalâh'a gerçekte ahlâklık görünenlerin ya karınları tok olduğu, ya da fazla çalabilmek için ahlâklık göründüklerini, yahut da çalmak fırsatını bulamadıkları için içten içe de ahlâksızlıklara imrenerek - ahlâklık kaldıklarını ya da ahlâkı savunduklarını söyler (46). Tebessüm-ü Elem'de basılan kadınlar, karakola götürülürken «Şimdi düşmanca, telinle gözlerini bu kepaze katar üzerine açmış bulunan bu ahlâk müdafii cemaat içinde, kendilerinin mail-i visalleri olabilmek için böyle tehlikeyi, rezaleti göze almaya müheyya çok kimseler bulunduğu felsefe-i sanat olarak vakif idiler.» ve kadınlardan biri şöyle söyler: «Merak etme, kardeş, bu geceki baskıncılarımız yarın gece koynumuza girecek müşterilerimizdir. İmrendikleri şeyi ayıphyorlar... Şaşarım âlemin aklına.» (47)

Yalnız; ahlâksızlık ve vicdansızlık insanların yaratılış ve oluşlarına göre değişebilir: «Tabiatın böyle bir emrine karşı herkes mukavemet kuvvetine nazaran inat edebilir, nihayet mağlup düşer, insanın her hareketinde tabii bir saik vardır. Bu saik ekseriya belli olmadığından hareketi iradi gibi görünür. İnsan kendini hangi kuvvetin taht-ı tesirinde bulunarak o hareketi icra eylediğinin farkına varmaz.» (48).

Sonuç olarak diyebiliriz ki: 1 — İnsan tümüyle doğa kanunlarına uyar; 2 — Doğaya karşı olan din, ahlâk, vicdan, irade insanları doğaya uymaktan alakoyamadıktan başka, insanı iki arada bırakarak onun felâketini doğururlar: «Tabiatın meşrebini bilmiyoruz. Dilini anlamıyoruz. Felâketlerimiz buradan doğuyor.» (49); «Bu meseleler tabiatın öyle zaruri hadiseleridir ki hiçbir kanun ve terbiye bunlara muayyen, müessir bir had çizememiştir. Erkeklerin vahşeti önünde kadın biraz sinmiş ve ihdas edilen güçlükler içinde bunalmış, lâkin keyfiyet için için mahiyetini muhafazada devam etmiştir.» (50)

Durum budur. Acaba hiçbir çıkar yol yok mudur? «Dinsiz, imansız, felsefesiz, kitapsız hırlaşan, dalaşan hayvanlar ne ise biz hâlâ uyuz... Hiçbir dâhi, insanlara refah, imtizaç temin edecek bir felsefe icat edemez: Tabiatla lâyetegayyer bir felsefe vardır. İşte bunu bulmalı, görmeli hayata tatbik etmeli... Yoksa kadimden bugüne kadar filozof efendiler birbirinin de-

(41) Hüseyn Rahmi - Kokotlar Mektebi, İst., 1929, 6 - 7. s.

(42) Hüseyn Rahmi - Cehennemlik, İst., 1340, 556. s.

(43) Hüseyn Rahmi - Kokotlar Mektebi, İst., 1929, 120. s.

(44) Hüseyn Rahmi - Utanzmaz Adam, İst., 1947, 285. s.

(45) Hüseyn Rahmi - Billûr Kalb, İst., 1926, 575. s.

(46) Hüseyn Rahmi - Utanzmaz Adam, İst., 1947, 4, 10, 31, 150, 173, 281. s.

(47) Hüseyn Rahmi - Tebessüm-ü Elem, İst., 1339, 182 - 183. s.

(48) Hüseyn Rahmi - Sevda Peşinde, İst., 1948, 165 - 166. s.

(49) Hüseyn Rahmi - Kokotlar Mektebi, İst., 1929, 550. s.

(50) Hüseyn Rahmi - Tutuşmuş Gönüller, İst., 1926, 64. s.

u toprak değil mi?
Ne yumuşak!

Bu sen değil mi?
Ne sıcak!

Bu ben miyim ki?
Ne olacak?

Bu gelen bahar hem de
Belli sesinden..

Bu uyanış kimin böyle?
Gelir yeşilden..

Uç böcek uç..Uç böcek uç!
Uçtu böcek. Gelmez!

Bu çocuk küçük. Hem de güzel!
Gel çocuk gel!

Bu gözyaşı, bastırıldı birdenbire
Ak yaşım ak!

Bu özlem nedir böyle? Sığmaz içime!
Büyür yüreğimde sevi..

Günle başlar, gecede sürer
Şaşılması çırpınıs!

Bu ne alkış, bu ne alkış, bu ne..
Yalanı kovaladım inine!

Bu toprak, dumanlı, değil mi?
Hem de yumuşak!

Bu sen değil mi, uzak?
Hem de sıcak!

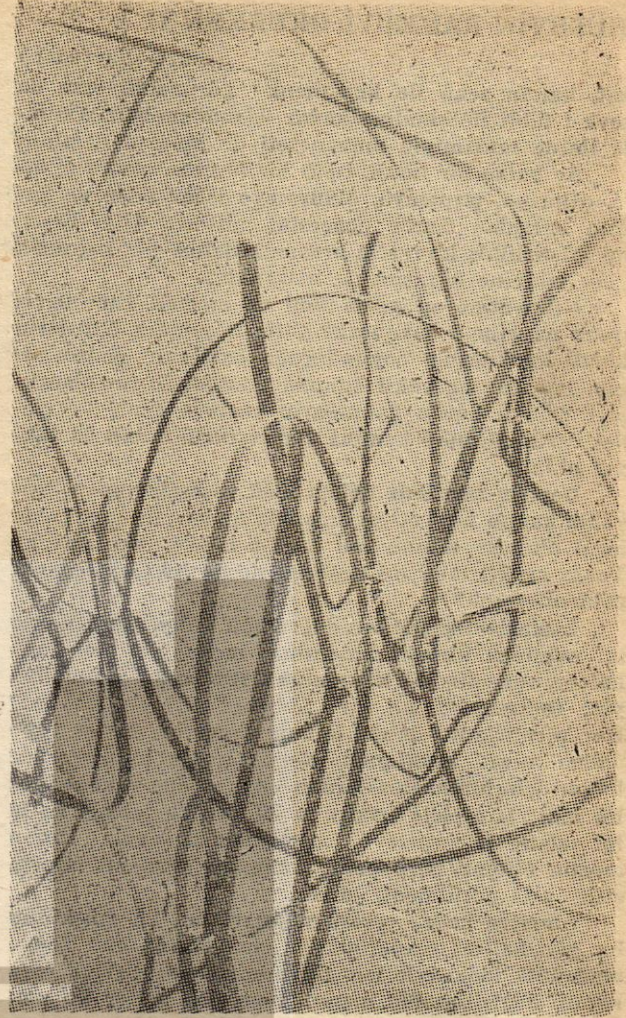
Bu gelen, değil mi, belli ki bahar?
Hem de uyandıracak!

Bu kim bu? Ben miyim ki?
Hem de ne olacak?

M. Sunullah ARISOY

A K I M D I S I

6. Hem de ne olacak?

Fotofrag : Ozan SAĞDIÇ

diklerini çürütmekten başka meydana bir hakikat ko-
yamamışlardır.» (51); «Artık kendimizi bilelim; ta-
biata uyalım.» (52).

«Onların (Zola ve arkadaşlarının) ne dine, ne
hükümete, ne de sosyal organizasyona itimatları var-
dır.»; «İrade hürriyetinden mahrum olan insanın
maddedenin tazyiki altında inlediğine kanidirler.»
(52). Bu bakımdan da Hüseyin Rahmi, tam bir doğacı
gibi düşünmüştür. İnsan doğuştan getirdiği ve içinde
doğduğu bağların dışına çıkamaz; içgüdüsiyle insan-
lığının gerekleri arasında acı çeker. Tam bir çıkmza
içindedir. Hiçbir çıkar yol yoktur. «Şifa nâpezir bir
hasta» dır (54). Ona, yalnızca, acımak gerekir. Hü-
seyin Rahmi, her zaman kahramanlarından «zavallı»
diye söz eder. Onun her zaman gülümseyişi, gerçeği
bilen gerçek bir büyüklükle onları günahlarında özür-
lü ve hoş görmesindedir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar, romanlarını «göz yaşlı
bir neş'eye bürünmüş acı felsefeler» (55) olarak ta-
nımlar ve ekler, der ki: «Mütekedder felsefelerle
mâli olmak bir eser için nakısa mıdır? Böyle bir hü-
küm var mı? Öyle ise Şopenhavr'ın, Niçe'nin eserleri
en bayağı kitaplardır... Bu hayatın neresi neş'eli?
Doğuşumuz mu? Yaşayışımız mı? ölüşümüz mü? Bu
âlemde yalnız güldürecek, gülünecek bir şey vardır:

behimiyet-i insaniye... Fakat bu gülme de giryenin
şekl-i diğeridir.» (56). O, bütün doğacılarla birlikte
kötümserdir. «Bütün eserlerinde hâkim olan realizm,
onu ihtiyarlığında şiddetli bir pesimizme götürmüş-
tür.» (57).

Görülüyor ki, Hüseyin Rahmi Gürpınar, -doğa,
din, kanun, vicdan, irade...-, bütün sorun ve sonuç-
larıyla belirici felsefenin gereklerini karşılamış, doğa-
cılar gibi düşünmüştür.

(51) Hüseyin Rahmi - Evlere Şenlik Kaynanam
Nasıl Kudurdu?, İst., 1955, 16. s.

(52) Hüseyin Rahmi - Tutuşmuş Gönüller, İsy.,
1926, 331. s.

(53) S. Kemal Yetkin - Edebî Meslekler Tarihi,
Ankara, 1944, 42. s.

(54) Hüseyin Rahmi (Bak: R. A. Sevensil, - H. R.
Gürpınar, İst., 1944, 114. s.

(55) Hüseyin Rahmi (Bak: R. A. Sevensil, H. R.
Gürpınar, İst., 1944, 106. s.

(56) Hüseyin Rahmi - Cadı Çarpıyor, İst., 1329,
51 - 52. s.

(57) R. A. Sevensil - Hüseyin Rahmi Gürpınar,
İst., 1944, 134. s.

KAVEL OLAYI

Hasan Hüseyin'in bir kısım şiirleri, KAVEL adıyla kitap halinde çıktı ve Yeditepe 1963 Şiir Armağanı'nı kazandı.

Önce şunu söyleyeyim. Ben Hasan Hüseyin'i okurken, soluğum bir yerde tükenir; ama şiir tükenmez... Bu şiirlerde adamı ilk çarpan şey, şairin, yatağını kendi yapmış bir nehir gibi akan sesidir. Ve galiba bu şiirlerin halka ulaşması için ilk gerekli şart da bu gür sestir:

«dağbaşlarında dağlar gibi yalnızlığımız»

Hasan Hüseyin, coşkun bir halksever; fakat bu sevgisi, salt duygusal çerçevede kalsaydı, şiirindeki o sese yazık olurdu. O, bu sevgiyi eline alıp başlıyor akılla aynı paralelde kullanmağa... Duygularını dâvasının buyruğuna veriyor; aklını, halkın mutluluğu amacıyla kullanıyor; bir yerde aşkı bile... Bir toplumcu şair, kadını nasıl severse, öyle seviyor Hasan Hüseyin:

«beni katma ekmeğine beni bölme uykularında
beni azaltma»

«ateşleri sev kıtlıkları sev yoksullukları sev»

«ikimiz elele bir yola düşsek
herhalde büyük işler yapabilirdik»

Ve Hasan Hüseyin için en yerinde sıfat, elbette «toplumcu» sıfatıdır. O, toplumculuğu, halk sevgisi, halk öfkesi, halk kaygusu, halk yumruğu şeklinde, hayatında ve şiirlerinde «yaşayan» bir şair... Bu şiirler, kanımca, önce bu açıdan değerlendirilmeli; zaten sanatı da gittikçe bir yumruk haline geliyor...

Kitapta öyle şiirler var ki, ben bunlar için şaire yalnızca «soluklu» demeyi çok yetersiz bulurum:

«yürü desen köroğlular yürüdü yüreklerimizden-
ne haber»

«bu benim çektiklerimin bir adı var ben bilemi-
yorum»

Şairin hayatı bir kavrayışı var, hayata sarılırken haykırdığı bir büyük umut var ki, insan bunu iliklerinde duyuyor:

«üç nokta koyup yeniden başlamalıyız
bu düzen birgün yıkılacak bir başka gülecek bu
sokaklar»

Ben Hasan Hüseyin'i okurken kafamın içinde hep, uğultuyla akan kalabalıkları görürüm ve onun şiir-

lerini hep marş halinde düşünürüm. Halk, hangi türkünün kendi adına söylendiğini çok iyi anlar ve neyin kendi yararına yapıldığını bilmek, görmek hakkını her zaman elinde tutar. Yapılanlar, yazılıp çizilenler karın doyuruyor mu, hayatı etkiliyor mu, toplumu dürtüyor mu, düzeni zorlayıp daha ileri itiyor mu, halk bunu çok iyi görür. Ve toplumun önünde gidenlerin bir bölümü de sanatçılardır; işte yiğit şair Hasan Hüseyin bugün, bütün halkseverlerin yüreğini oynatan bu noktadan haykırmaktadır. O bizi, önce, uzun soluk isteyen bir koşuya zorluyor; fakat, görün işte, bayrak onun elinde! Soluğu tükenenler elbet dökülecekler; ama insanca yaşamayı göze alanlar, yatağını da en az yaşamak kadar kutsal sayanlar, onunla beraber hedefe kadar gideceklerdir.

Şair,

«bırakın bu sabahları ben size bir sabah göstereceğim»

derken, yüreği dünya kadar büyüktür;

«kara tanıklar emzirirdi ak analar
utanırdık kuşaklarca»

derken, hepimizin sorumluluğunu omuzlarına yüklenmektedir; ve,

«küçük ekmeğin büyük gürültüleri»

derken, ağzımızın kıyısında uzanan çizgi nasıl da derinleşiyor!

Bazan, korkunç haklı bir öfkeyi bize tepeden tırnağa yaşatıyor:

«ben güldükçe neden karartılır ışıklar
duvarlar yükseltilir köpekler kışkırtılır»

Ve bazan, ağzımızda bir zehir tadıyla tekrar ediyoruz:

«çapraz iki çizgi namuslu ekmeğime
alnımın ortasında bir kara kilit
erkek bir kurt gibi tedirginim apaçık»

Bazan da çok duygulu... Ben kendi hesabıma şu mısralarda eziliyorum:

«kapkara güneşlerdi mutsuz sofralarda diş diş bölüşülen»

Sonra:

«öyle ucuzduk ki utanırdı malpazarları»

Sonra:

«yaşamak deyip körtopal bir dünya yaratmışız»

Sonra:

«nedense kendimizden çıkamıyoruz
nedense hep birlikte yalnızız»

Sonra:

«sonra yaşamak diye bir tutar yeniden ölürüz»

Kitapta, değerlendirilmesi gereken motiflerden biri, emekçinin sömürülmesine karşı şairin yürekten gelen isyanıdır:

«caddeler döşeyip caddesiz olmak
yapılar kondurup yuvasız olmak
gemilere baka baka yaşlanmak»

Yahut:

«yol açardık taş kırardık ölümler gelip geçirdi biz kalırdık»

Ve:

«kim yazmış bu kitabı neresinden başlamalı
neresinden yakmalı bu saltanat döküntüsünü»

Bir de; dünyayı tepe tepe kullanan, yıkıntıların üzerinden, sıkılmış yumruklarla yürüyüp giden şairin bu kişiliğine ayna tutan şiirler var:

«bir sabah sürerler kapına için çekerse kullan»

.....

«uy allah uy koca allah kürk verip don vermeyen
allah»

«oysa ben it de değilim ekmek fırınlarında bile değil
ölüsü kokmuş korkuluğun be nhâlâ uyruk kuyruk
ulan nasıl da harcıyorlar adamın tekesini
toplum kahretsin topunu bu rezil sivri külâhlılar»
(ayazda kabakçekerdeği).

«dörtbuçukaltı bir fotoğraf bu senin vatandaşlığın
yataklar çoğaltmaz kişiyi eşekliğın lüzumu yok»

«ben artık büyük olmalıyım yeryüzü fındık fıstık
nasıl da utanıyorum karakollardan» (türkçe uyan-
mak).

Kitapta çok sevdiğim şiirlerden biri «yedi çatallı
kazık». İstanbul üstüne şimdiye kadar çok şiir yazıl-
dı. İstanbul nasıl övülmedi, nelere benzetilmedi ki...
Ama hiçbir şair, İstanbul'u, Hasan Hüseyin kadar,
Hasan Hüseyin açısından ve bir işçi yüreğiyle anlat-
madı. «Yedi çatallı kazık», dört başı mâmur bir İst-
anbul destanıdır; ondan örnek vermeyeceğim!

Öyle anlaşılıyor ki şairde, ayrıca bir biçim kay-
gusu yok. Onda sanat, dâvanın emrine verilmiş, nam-
uslu işçilik isteyen bir araçtır, o kadar. Bu anlayış,
biçimi, özün kılığı olarak, hiç zorlamaksızın, getirip
kulağımıza ve gözümüze dayıyor. Ve mısırlar, dü-
şünceleri, imajları, duyguları, dörtlüğe koşturan bir
fırtına oluyor:

«verecek hiçbir şeyleri yoktu yüreklerinden başka
ve barışın demir kapılarında sıkılmış yumrukları
toprağı sürer gibi demiri döver gibi dövüştüler
düştüler

ve bu çetin kavganın
mustafa kemal dedik adına!»

Ve yer yer, insanın üstüne yürüyen kafiyeler,
sanırım ki birer tesadüftür:

«istanbul dedikleri bir paket köylü cıgarası
istanbul dedikleri bir tas işkembe çorbası»

Tasvir ve benzetmeler çok renkli, çok sivri:

«bütün sesler bölüşüldü leylege laklak hah ha»

Başka:

«altın gözlüklü yalınayak bir istanbul»

«uzaklarda bir harman sarısı yangınlara benzer
benzemez»

«o nasıl topraklardı - yangınlara durmuş gibiy-
dik»

«büyük bir korku gibi birden açıkta kalmıştık»

«oysa biz kendi yağmurumuzda bir başka ıpıs-
laktık»

Sonunda; kitaba adını veren şiir, bence bir modern
destan müjdesidir:

«o çoban ateşinin parladığı yerde kavel'de
o erkekçe direnilen yerde kavel'de

ve izin verilerse istinyeli emekçi kardeşlerim
ve soluğum tükenmedikçe bu doyumsuz dünyada
güneşe karışmadıkça etim
kavel grevlerinin türküsünü söyleyeceğim».

Alnından operim Hasan Hüseyin!

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

SİLÂHLİ OLAN KAZANIYOR! — Cenevre'de galiba bir silâhsızlanma konferansı vardır. Dünyada böyle bir çabanın özdenliğine inanacak enayi bulunur mu bilemeyiz! Kıbrıs'ta aslında pis bir fareden başka bir şey olmıyan papaz, çetecilerinin el'nde silâh bulunduğu için, bütün dünyayı parmağında oynatıyor. Kadınları, çocukları, yaşlıları öldüren silâhlı ve miğferli rumların sırtarak poz verişlerine bakın! Birleşmiş Milletler'le nasıl alay ediyorlar? Silâhsızlanma Konferansı denilen korkuluk, çocukların ellerindeki mantar tabancaları tophiyabilse, yine de bir iş yapmış sayılacaktır.

DIŞARDAKİ DÜŞMANDAN İÇERDEKİ DÜŞMANA — Cumhurbaşkanı Gürsel; geçen ay içinde, hükümetin şöyle bir başını kaldırıp görebildiği nurculuk çalışmaları için: «Bunları yöneten bir düşman devlettir!» dedi. Elbette bir bildiği var. Türkiye'de hep aydın, ileri kimseleri komünist saymak bir âdettir. Atatürkçüleri yok etmek için bir çaredir. Demek ki, nurculuk kılığına bürünerek gelen tehlike, onu dokunulmaz sayanlar için, tehlike değildir. Başarısının büyük sırrı da burada ya...

ZAVALLI LİSANIMIZ! — Yenî çıkmaya başlıyan bir ansiklopedi için, Ankara'da yayınlanan gazetelerden birinde çıkmış yazıda bakınız ne deniliyor: «Zavallı ana dilimiz, bu ansiklopedide de, özleştirme en-kizisyonunun insafsız işkenceleri, altında inim inim iniyor. Tahminime göre, ansiklopediyi çıkaranların mizaçlarının böyle bir insafsızlığa mütehammil ol-maması gerekirdi. Diyeceklerdir ki; günün geçer akçe modası bu! Lisan bir ilimdir; etek uzatıp etek kısaltmaya benzer mi? Benzerse, acemi makaslar-la niyle o güzelim Türkçemiz bir gün gelir işte böy-le kuşa döner, anadan doğma ortada kalır.»

Bu satırları yazan bereket versin ki, şöyle böyle bir gazetenin yazarıdır; ya, kalkıp da ansiklopedi yazsaydı halimiz nice olurdu?

ASKERLİKTE «MUAF» OLANLAR — Sporcular-la film artistlerimizdir. Bir film artistinin, yedeksu-bay öğretmen olarak gönderildiği köyden nasıl kaç-tığını, büyücek bir kentte nasıl kayırıldığını, basın-ın baskısı üzerine Bakanlığın nasıl kımıldamak zorun-

da kaldığını hatırlıyacaksınız.

Büyük gazetelerimiz birinin arka sayfasında, nasılsa liseyi bitirmiş bir futbol yıldızının serüveni yazılmıştır: «İlimizin köyünde yedeksubay öğretmen olarak vatani görevini (breh breh breh!) yapan'un İstanbul Milli Eğitim Müfettişlerinin teftişleri sonunda 50 günden beri izinsiz olarak görevinde bulunmadığı tesbit edilmiş ve muamelesi yapılması için durum Askerlik Şubesi'ne bildirilmiştir. Askerlik Şubesi'un yakalanarak askeri mahkemeye sevk için İstanbul jandarmasına yazı yazmıştır.»

Gazete muhabirinin kaygısı yine başkadır. Devam ediyor: «Ordu takımı kampında bulunan ve yarın Suriye'ye karşı ay yıldızlı (asker kaçağı için ay yıldızlı forma!) formayı giyecek olan için yürütülen bu muamelenin nasıl sonuçlanacağı ilçimizde merakla beklenmektedir.»

Acaba hem askerlik görevini, hem de okuma-yazma öğretmesi için kendisine emanet edilmiş köy çocuklarını yüzüstü bırakan bu sporcu hakkında yapılacak kaç çeşit işlem vardır?. Sporsever büyükler çıkıp onu kurtaracaklar mıdır? Suriye'ye karşı oynayacak millî (top oyununa millî sıfatı verilip kaçaklığa göz yumulur mu?) maçta ay yıldızlı formayı giyerek futbol namusumuzu kurtarmaya koşacak olan futbolcuyu kimbilir kaç bin kişi alkışlayacak?

Geçen yıllar içinde, böyle bir ünlü futbolcu er elbisesi içinde, büyük bir makam sahibi tarafından kabul edilmişti. Henüz bu garip itibar unutulmadı.

BU DA TURİSTİK NAMUSUMUZ BEYANINDA. DIR! — İngiltere'deki skandala karışan kızlardan biri Türkiye'ye «şarkı söylemeye» geldi. Türk Kadınlar Birliği'nin protestosu ile olacak, birkaç gün sonra sınır dışı edildi. Turistik namusumuzu duyarlıkla koruyanlar kıyameti kopardılar. Kanunlar açıldı, anayasa ortaya çıkarıldı, nerdeyse insan hakları yardımı çağırılacaktı.

Şarkı söylemesini bilmediği söylenen bu kızın sınır dışı edilmesi ile itibarımızın sarsılacağını belirtenlere sorarız: Leylâ Gencer gibi bir öz sanatçıya Türkiye'de olanak bulamıyan, onu yurt dışında alkışlayanların beğenisine bırakan anlayışsızların, Mandy'yı savunmak için bu derece çırpınmaya hakları var mı? Türkiye'de gerçek sanatçıyı ayak altına alanların, bayağı bir şarkıcıyı kanunların koruyuculuğu altına almaları da bir çeşit demagoji değil midir?

ANKARA'NIN ORTASINDA — Memleketin kıyısında bucağında nurluluk avına girildiği günlerde, Ankara'nın Yenışehir tren istasyonunda «Nur» adlı derginin satıldığını gördük. Gal'ba, temizlik işine uzak köşelerden başlandı; Ankara'nın Yenışehir tren istasyonunda satılan nuru dergiye de elbette bir gün sıra gelir.

TEKRARDA YARAR VARDIR — Ankara'da çıkan bir derginin Atatürk sayısında, kendi imzasını gören bir yazar: «Allah Al'ah! dedi. Çoktandır bu dergiye yazı vermemiştim.» Yazıya göz gezdirince hatırladı. Bir yıl önce aynı dergide çıkan yazısı tekrarlanmıştı. Sadece küçük bir değişiklik yapılmış. Bir yıl önce 27 Mayıs devr'minden söz edildiğinde «ikinci yıldönümü» denilmişken bu kez «üçüncü yıldönümü» olarak yazılmıştı. Yazar: «Doğrusu, dergi sahibi dikkatli çocukmuş!» demekten kendini alamadı: «Yazıyı okumuş, onu bu yıla göre ayarlamış!»

BAKALIM NE OLACAK? — Turhan Selçuk, Milliyet'te yayınladığı Abdülcambaz dizisinde hep olum-

lu sonuçlara varmaktadır. Bu kez, serüvende bir başkalık var. Geçen yıl basılmış olduğunu sandığımız, gök katları ile ilgili dinsel bir kitaptan aldığı esinle, Abdülcambaz'ı, köpek başlı yaratıkların doğaüstü bu gök katlarına çıkarıyor. Acaba sonunu nasıl bağliyacaktı? Eğer, Abdülcambaz ve arkadaşı Tarzan, Karanfil Hoca'nın uzay gemisiyle çıktıkları göklerden bu serüveni de kapatarak inceklerse okuyucunun Abdülcambaz'a güveni kalmıyacaktı. Ama; Turhan Selçuk elbette buna bir çözüm yolu bulacaktır.

ADAMIN BİRİ! — İstanbul'daki tiyatro baskını olayı üzerine, düşüncelerini söyl'yen Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'e, tam anlamı ile GERİCİ fıkra yazarlarından biri fena halde kızmış: «Ecevit adında biri!» diye başlığı basmış!

Ecevit adındaki devlet ve düşünce adamı, aydın topluluğun umududur. Fıkracının hatırı için onu harcıyacaktı değiliz.

ARI DİLE DOĞRU: «Hüseyin Rahmi Gürpınar'a karşı 50 küsur senelik bir hürmet ve muhabbetim vardır. Rahmetli İbrahim Hilmi Çığıracan üstadın bütün eserlerini bugünkü lisana göre sadeleştirmek şerefini bana tevcih edilecek bulunmak bana ayrı bir fahrü şeref vesilesi oluyor.»

ULUNAY (3 Mart 1964 tarihli Milliyet)

AKBANK

Her türlü
banka işleriniz
için

AKSİGORTA

bilumum sigorta
muameleleriniz
için

emrinizdedir

FİRE

üzerinden denmez.

Düşük bir tümce daha: «**Bunu bize 1952 yılında Türk Tiyatrosu dergisi bildiriyor ve Viyana Sahnelerinden başlığı altında Dr. Friedrich Langer'in yazısından, bir saheninin resmini de vererek, şu sözleri söylüyordu:**» Langer'in yazısından şu sözleri söylemek... Ne demek?

Bir başka tümce oyun biçimine getirilen Duruşma'nın yurdumuza girişini anlatıyor. Ama ne tümce: «**Yurdumuzda da, Ankara'da 12 ocak 1963 tarihinde Türk - Alman Dostluk Cemiyetinin, Türk - Alman Kültür İstişare Kurulu'nun çağrısı üzerine gelen Frankfurt'taki Die Bucke, uluslararası uzaklıkları aşmak için köprü adını taşıyan sahne sanatçılarının küçük bir Tiyatro Birliği'nden dinledik.**» Die Brucke sözcüğünden sonra tümce almış başını Üsküdüre gidiyor. Sonra uluslararası uzaklıkları aşmak için Köprü adını taşıyan deyimini Türkçeye aykırı. Köprü uzaklık aşmaz, bağlantı kurar. «Uluslararası bağlantı kurmak, ya da uluslararasıda belirmeş araları (mesafeleri) yok etmek» dense belki olabilirdi.

Başka bir tümce: «**Bundan sonraki olaylar da, gerek romanda, gerekse tutuklandığını Jozef K.'nin neden tutuklandığını anlatabilmek için çırpınmalarını veriyor.**» Tümce karanlıktır. Yazar herhalde, niçin tutuklu kılındığını anlamak isteyen Jozef K.'nin çırpınmalarından söz ediyor. O zaman (tutuklandığını anlatabilmek için) değil (anlayabilmek için) demeliydi. Hem romanda Jozef K. niçin tutuklandığını kendisi de bilmiyor ki anlatabilsin.

Bir düşük tümce daha: «**Ama bütün bu denemeler, başarısızlıkla sonuçlanır; romanın sonu da, K.'nin ölüm cezasına çarptırılmakla biter.**» Fiyakalı fiyakalı noktalı virgül kullanılan bu tümcede iki yanlış uyuyor. Bir kere «çarptırılmakla» fiili sakatmış gibi duruyor. «Çarptırılmasıyla» denmesi gerekirdi. Ya da «çarptırılmakla» aynen bırakılıp «K.'nin» sözcüğü «K» haline getirilmeliydi. Çünkü çarptırılan K.'dir. Tümcenin düzeltilmesi için ya «K,,,» çarptırılmakla ya da «K. nin çarptırılmasıyla...» denmelidir. Sonra Özgü'nün bütün yazı boyunca tutuklu olduğu deyiş kırsırlığı bu tümcede de görülüyor. «...sonuçlanır; romanın sonu da... ile biter.» demiş yazar. «Sonu» sözcüğü tümceyi düşürecek kadar ağır ve fazla burda. Ne demek sonun bir

Türk Dili severek okuduğum ve her zaman yararlandığım bir dergi. Yadsıdığım, benimsemişim yönleri olmuştur. Ne var ki bu hiç bir zaman o dergiye ve derginin özellikle birkaç yıllık yöneticilerine güvenimi sarsmamıştır. Yalnız, Aralık 1963 sayısında okuduğum bir yazı beni çok sarstı. Melâhat Özgü'nün Kafka üstüne yayımladığı bir yazıydı bu. Yazıda o kadar yanlış sözcük, o kadar düşük tümce vardı ki şaşırmakta haklıydım. Yazı kurulundan bu yazının nasıl geçtiğini kavrayamadım. Üstelik, Melâhat Özgü de yazı kurulu üyesi görünüyor.

Bugün Türkçe yeni olanaklar içinde bir doğuşun sevincini sürüyor. Bu bakımdan son kalıplarını almış, oturmuş, kemikleri iyice birbirine kaynamış bir dil değil. Başka bir deyişle bütün kurallarını yaratmamıştır. Ama bu hiç bir yazarın düşük tümceler kurmasını haklı çıkarmaz. Özellikle dil devriminin kavgası içinde böyle dil yanlışlarıyla dolu bir yazı Türk Dil Kurumunun organında yer alırsa ve yazarı da o organın yöneticilerinden biri olursa sağduyulu, ortalama yurttaşın dil devrimine güveni sarsılmaz mı acaba? Bu yüzden aşağıda bazı yanlışlıklarını gösterdiğim yazı Dil devrimine ve Türk Dil Kurumuna karşı girişilmiş bir «sabotaj» işlemidir. Sorumluların dikkatini çekiyorum.

Melâhat Özgü'nün yazılarını orda burda göürdüm. Renksiz, kokusuz bir yazarmış gibi geldiğinden okumazdım pek. Ancak bu Kafka denemesine -Kafkayı sevdiğim için- eğilince gerçekten şaşırardım. Demek Türkçeyi bilmeyen biri, Yurdumda yazar olarak ad yapabiliyor, en seçkin kültür kurumlarına girebiliyor, oralarda etkin görevler kopyarabiliyor diye.

Benim asıl anlamadığım nokta, Suut Kemal Yetkin, Salâh Birsal, Cemal Süreya gibi güvenilir kişilerin süzgecinden bu yazı sefaletinin nasıl geçtiğidir. Gelen yazıları okumuyorlar mı? Bir orta okul öğrenci-

cisini bile sınıfta üstüste iki yıl çaktıracak o yanlışları yapanın, toplumda öğrencileri çaktıran pozunu elde etmesi ise çok derin, çok eski bir toplumsal yaraya gidip bitiyor.

Bakın dilbilirliğine dil profesörünün. Düşük ve anlamsız tümcelerden bir ikisini aşağıya alıyoruz:

«**XX. yüzyıl uluslar arası tanınmış yazarlardan Franz Kafka yaşamış olsaydı, bu yıl 80 yaşında olacaktı.**» Böyle başlıyor yazı. Ne demek uluslararası tanınmış yazar? Kafkanın ulusal değil uluslararası bir nitelik taşıdığı mı? Değil galiba. Ünlü olduğu belki. O zaman da tanınmış sözcüğünün ne gereği var.

Biraz ilerde şöyle bir tümce: «**Adının dünyaca tanınmasında en çok Fransa'nın payı vardı.**» Fransa siyasal bir deyimdir, örgütlenmeye ya da coğrafyaya ilişkin bir anlam taşır. Yani Fransa olarak mı sağladı Kafka'nın ününü? Oysa yazarın demek istediği Kafka'nın en çok Fransız yazınında etkiler uyandırdığı, en çok orada olay haline geldiği, adının dünyaya sunulduğunda da en çok bu yazının rolü olduğudur. Melâhat Özgü aynı yanlış bir başka tümcede de yapıyor. Bakın o tümceye: «**Onun bu etkisi, sonraları Fransa'nın da sınırlarını aştı ve daha başka ülkelerde, en çok da Birleşik Amerika devletlerinin yazarlarında görüldü.**» Tümcede iki ayrı yanlış var. Bir kere (Birleşik Amerika Devletlerinin yazarlarında) denmez. O yazarlar Devlet'in yazarları değil. İkincisi, tümcede öyle bir dil biğisizliği var ki bu yazarlar birer ülkeymiş gibi oluyor.

Başka bir tümce alalım: «**Biz de onun adını, yaptığım araştırmalara göre, eğer yanılmıyorsam, ilk kez Fransa üzerinden André Gide'in Jean Louis Barrault'la beraber Der Prozess (Duruşma) adlı romanını sahne için işledikleri haberiyle duyduk.**» Şunu demek istiyor yazar: Kafka adını ilk kez Duruşma'nın Faranss'da sahneye uygulanacağı haberiyle duymuştuk. Fransa

şeyle bitmesi. Son zaten sondur. bitmiştir.

Çok ilginç bir başka düşüklük: «...bunu bir türlü öğrenemez. Öğrenemediği için de, kentin sınırlan-
dığı yerde, uzakta, ıssızlıkta, gece yarısı, iki sivil adam, kasap bıçağıyla onu öldürür.» Kasap bıçağına dikkat edecek kadar ayrıntıya inen yazar yukarıda tümcenin en kalın yerinden koptuğunu, daha doğrusu yanlış bağlandığını anlamamaktadır. Tümceden Jozef K. niçin tutuklandığını öğrenemediği için öldürülmüştür gibi bir anlam çıkıyor. Acaba Jozef K. öğrenemediği için mi öldürüldü?.. Kafka sağ olsaydı M. Özgü'ye yapmadığını pek azyıla bırakırdı. Bu tümcede dil profesörü edatları karıştırmış: «gibi de» diyeceği yerde için de «için de» demiş. Tümcenin doğrusu söyle olmaktadır: «Öğrenemediği gibi de... iki sivil adam onu öldürür.»

Bir düşük tümce daha: «Onun yaşam karşısında duyduğu korku ve güvensizlik yanında, iki Dünya Savaşı arasında Batı topluluğuna ve kültürüne kıyılmış olduğunu sezen duyguyu da işlemiştir.» Nice büyük bir hoşgörülle okursanız okuyunuz bu tümceden hem bir anlam çıkmıyor hem de düşük. «... korku ve güvensizlik yanında...» bölümü «... korku ve güvensizliğin yanında...» olarak düzeltilmelidir.

Bir tümce daha: «Ama Kafka'nın Duruşma adlı romanında toplumsal görüşün yanında din görüşü de üstün gelmektedir.» Türkçede bir şeyin yanında başka bir şey de üstün gelmez. Bu tümcenin onarılması için iki «ameliyat» gerekli. Ya «Toplumsal görüşün karşısında din görüşü üstün gelmektedir.» ya da «toplumsal görüşün yanısıra din görüşü de üstün gelmektedir.» demek gerekir. Ancak böyle yapılırsa bile bir anlam kazanamayacaktır. Çünkü Melâhat Özgü'de bir fikir değil, yabancı yapıtlardan kalmış izlenim tortuları söz konusudur.

Bir başka tümce: «Sonradan bir önceki bölümünde Im Dom (Katedral'de) başlığını taşıyan bu bölümde (s. 237) kahramanın bir Papaz ile, hakkında açılmış olan davanın haklı veya haksız olduğu üzerinde şu bilinmeyen yargı yeri ve bilinmeyen yasalar karşısında kendisini suçlu mu, yoksa suçsuz mu sayacağı üzerindeki konuşması vermektedir.» Gerçekten de bir fikir değil, neye ilişkin oldukları belirgin bir durum kazanamamış bir kaç izlenim tortusunun birbirine

karışması karşındayız burda. «Kendisini» sözcüğünün de tümceyi hiç değilse görünüşte kurtarması için «kendisinin» şekline getirilmesi gerekiyor.

Hiç bir anlamı olmayan, yanlış kurulmuş bir tümce daha: «Böylece Kafka'nın eserinde, insanın anlayamadığı bir güce, kendisini çaresizlik içinde, böyle bağısız ve koşulsuz vermesi, onun yalnız modern topluluğun, köleleştirmesinin bir simgesi değil, aynı zamanda bu boyun eğme, Tanrı'nın saklı olmasının da bir simgesidir ve din yolunda en üst basamağın, hayat yolunda da en iç metafizik yasanın, insan karşısında hep salt bir karanlığın içine sığınmış görmesinin bir simgesidir.» Bu tümcede o kadar çok yanlış var ki, ve bunlar birbirine öyle bağlı ki bir düzeltme işle-

mine girmek gücünü kendimizde bulamıyoruz. Sanırız kimse de bulamayacaktır. En iyisi bu tümceyi yok saymak. Kişinin şöyle diyesi geliyor: Niçin uzatıyorsunuz Melâhat Hanım? Niçin yazı yazıyorsunuz Melâhat Hanım? Niçin Türk Dil Kurumundasınız ve bu üstelik Kurumun dergisinin yazı kurulundasınız Melâhat Hanım?

Bir başka tümce: «Bu sıkıntı ise, din ve metafizik geleneklere dayanan inancın yıkılışı biçiminde doğmuştur.» Tümce düşüktür. Ya «dinsel ve metafizik geleneklere» ya da «din ve metafizik geleneklerine» denmeliydi.

Yazının bir yerinde şöyle diyor Melâhat Özgü: «Ama bütün bunların anlamı nedir?» Ve hemeninden bu soruyu anlamsız bir tümceye bağlıyor. «Kafka, XX. Yüzyılın top-

SKRIP ★ SKRIP ★ SKRIP ★ SKRIP ★ SKRIP ★ SKRIP ★ SKRIP ★ SI

BÜRONUZDA EVİNİZDE

Heryerde
Kullanacağınız
Tek Mürekkep

Skrip

(Dost: 21)

SKRIP ★ SKRIP ★ SKRIP ★ SKRIP ★ SKRIP ★ SKRIP ★ SKRIP ★ SI

lum ve din görüşü sıkıntılarında, önünden kaçılmayacak bir yıkılma mı görüyor?» Sıkıntıda bir yıkılma görmek. Ne demek? Sıkıntı mı yıkılıyor yani. İyi ya işte. Oysa iş başka. Yazarın demek istediği din ve toplum görüşlerinde belirmiş bir bunalımdır. Ama yanlış kurulunca anlam çıkmıyor.

Bir başka tümce: «Eseri, Oswald Spengler'in eseri gibi, Batı Dünyasının düzeltilemez bir çöküşüne eleştirme, hiçlikçi (nihilist) bir bellilik midir (işaret midir)?» Bir şeye eleştirmek, denmez. Bir şeyi eleştirmek denir Türkçede.

Bir başka tümce: «Hayır! Yazar, kendi yaşamının acılarını ahlâk ve din alanında bir suçun sonucu olarak duymuştur.» Bu tümceyi kim anladiysa arap olsun. Kafka yahudidir. Bu ırktan gelmenin sıkıntısını çekmiştir toplumda. Ancak bu bir suç mudur? Değil. Yazarın muradı başka şey söylemek. Kafka'nın yahudiliğini bir suçmuş gibi üstünde taşıdığını demek ister burda. Öyleyse tümceyi şöyle bir ırgalayarak doğrusunu yazabiliriz: «Hayır! Yazar, kendi yaşamının acılarını ahlâk ve din alanında bir suçmuş gibi duymuştur.» Yine ol-

madı. Yine çıkmadı anlam. Günahı kendi boynuna.

Hiç bir anlamı olmayan bir tümce daha: «İnsanı zamanın sıkıntısı içinde çalkalanan güçlerin karşısında kendisini bir kurbanlık koyun gibi duyurmuyor.» Kişi oğlu bozar, ama bir dil nice uğraşırsın uğraşırsın bunca bozulamaz.

Bir başka tümce: «Onun suçsuz olduğunu inanca vermesi üzerine...» bir şeyi inanca verilmez. Bir şeye inanca verilir. Melâhat Özgü dilin en ufak kurallarını bilmiyor.

Bir tümce daha: «Öyle bir eser ki, bunda kişinin de bir kerteye dek sorumlu payı, ortak suçu vardır.» Onarmak için ya «sorum payı», ya da «sorumluluk payı» denmelidir.

Hiç bir anlam taşımayan bir tümce daha: «Kafka için modern topluluğun sosyoloji alanındaki doğuşu sorunu, söylediği derin anlam bakımından, modern insanın yeneden dine dönüşü sorunu olarak hümanizmanın eşliğinde gözükür.» Kafka'nın söylediği derin anlamı (!) şimdilik bir yana koyalım. Sonra şunu soralım: Bu tümcenin söylediği kaba anlamı olsun açıklayacak kişi varsa beri dursun.

Başka bir tümce: «Ama bugünkü uygarlığın toplumsal cihazları, insanı güçsüz ve haksız bir duruma düşürüyor ve onun yalnızca ölü bir özdek (madde) haline getirmekle kalmıyor, aynı zamanda da kişiliğini elinden alıyor, he mde ona, insanlığa uyumyan bir nitelik veriyor.» «... aynı zamanda da kişiliğini...» bölümü, «... aynı zamanda kişiliğini de...» olarak düzeltilmedikçe tümce düşüktür.

Melâhat Özgü yeni sözcükleri çok kez yerinde kullanamıyor. Bir sözcük yerine ona benzeyen başka bir sözcüğü alıyor.

Örnekler:

«Fransız varoluşçularına etki yaptı.» Etki yaptı diye bir deyiş yoktur Türkçede.

«Bütün ayrımlarıyla olayları yaşayan kişi.» Yazar ayrıntı yerine her yerde ayırım diyor. Oysa ayırım, «fark» karşılığıdır; ayrıntı, «teferuat» karşılığıdır.

«...yüksek öğretimine uygun olarak bir bankada memurdur.» (s. 161) «Kafka, yüksek öğretimini bitirmiş, hukuk okumuş...» (s. 162) Yüksek öğretim kurumları vardır. Ancak buralarda yapılan şey yüksek öğrenimdir. «Yüksek öğrenim» şeklinde düzeltilmelidir.

Çok ilkel ve er mektubu tutumundaki yazış tarzını entellektüel plâna sokmak istemekle Melâhat

"BASIN İLÂN KURUMU"

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1

İstanbul

Telefon : 22 43 84 - 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER

DIŞ MUHABİRLER

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

A.B.D.
Almanya (Federal)
Almanya
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

İsviçre
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

Sanat-Sanatçılar

Mart ayı, başkentte resim sergileri, şiir günleri, konserler, yeni oyunlarla dopdolu geçen bir ay oldu. Yoğun bir sanat çalışması, başkentten hemen her gününü doldurmuştu. Ay içindeki çeşitli sanat çalışmalarının belli başlıları şunlardı.

SERGİLER :

O Ressam ve sanat yazarı Fahir Aksoy'un Mersin ve Antalya'da açtığı sergiler ve Soyut resim üzerine yaptığı radyo konuşmaları derin yankılar uyandırmıştır.

Halka resmi anlatmak ve sevdirmek bakımından bu olumlu davranışı diğer ressamalara da öğütleriz.

O Belkıs Batu, 2 Mart günü, resimlerini Güzel Sanatlar Galerisinde sergiledi. Sergi, 15 Mart'a kadar açık kaldı.

O Aynı gün, gene Güzel Sanatlar Galerisinde açılan ikinci bir sergi de Aysel Orhon'undu. Bu sergi de, Batu'nunki gibi 15 Mart'a kadar açık kaldı.

O İzmirli ressam Vedat Mavitan, Türk - Amerikan Derneği'nde 14 Mart Cumartesi günü sergisini açtı.

O Gene 14 Mart'ta İzmir'de ozan - ressam Metin Eloğlu resimlerini sergiledi. Eloğlu'nun sergisi İzmir Devlet Konservatuvarında açıldı.

O Nermin Faruki, 1 Nisan'da İstanbul'daki Şehir Galerisi'nde heykellerini sergileyecek.

O Gene 1 Nisan günü, değerli ressam Salih Acar İstanbul Şehir Galerisinde resim sergisi açacak.

TIYATRO :

Mart ayı içinde başkentten iki özel tiyatrosu da iki yeni oyuna başladılar.

Ankara'nın ilk özel tiyatrosu olan Meydan Sahnesi 11 Mart'ta kuruluşunun 4. yıldönümünü kutladı. Bu yıldönümüne Pierre Gripari'nin «Asteğmen Eğmen» adlı oyununu hazırlamışlardı. «Asteğmen Eğmen»

ilgiyle seyredilen bir oyun. Meydan Sahne'ler, bir yandan kuruluşlarının 4. yılına ermenin, bir yandan da yeni bir oyuna başlamasının heyecanı içindeydiler. Oyunda özellikle Kartal Tibet, çok değişik ve bir o kadar da sevimli bir tip çizmiştir. Aynı gün Kartal, baba da olmuş. böylece üçlü bir sevinç ve heyecan içindeydi.

Meydan Sahne'lerin başarılarının bundan sonra da sürekli olmasını dileriz.

Ankara'nın ikinci özel tiyatrosu olan Ankara Tiyatrosu, 10 Mart günü yeni bir oyuna başladılar. Bu oyun, Nicolai Gogol'ün ünlü romanından Arthur Adamov'un tiyatro eseri haline getirdiği «Ölü Canlar»dır. Ankara Tiyatrosu, bu mevsim başında açıldı. Açıldığı günden bu yana da, genç bir kadronun ileri bir tiyatro anlayışı ile sahneye çıkardığı oyunlarla çalışmalarını sürdürüyor.

«Ölü Canlar», ilgiyle seyredilecek bir oyundur. Ankara Tiyatrosu, şimdi Jean - Paul Sartre'ın «Mezarsız Ölümler» adlı oyununa hazırlanıyor. Ankara'nın tiyatro hayatına yepyeni bir hava ve anlam getiren Ankara Tiyatrosu, çalışmalarını başarıyla geliştirmektedir.

KONFERANSLAR :

O Türk Dil Kurumu'nun düzenlediği konferansların üçü Mart ayı içinde Kurum konferans salonunda verildi.

Bunların ilki 7 Mart günü Prof. Bahri Savaş'ın konferansıydı. Savaş, «Atatürk lâiyikliğinin gerçek amacı ve anlamı» konusu üzerinde konuştu.

İkinci konferansı Turgut Özakman 14 Mart günü verdi. Özakman «Türk Tiyatrosunun Bugünkü Sorunları» konusu üzerindeki görüşlerini açıkladı.

Konferansların üçüncüsünü 21 Mart günü Fikret Otyam verdi. Otyam «Anadolu'da gide gide»yi anlattı.

O 20 Mart günü, M. Sunullah Arısoy, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda «Köyde Eğitim Güçlükleri ve Öğretmenin Görevi» konulu bir konferans verdi.

ŞİİR GÜNLERİ :

O 23 Mart'ta Sanatseverler Klübünde «Türk Şiirinin Panoraması» adı altında düzenlenen şiir gecelerinin ilki yapıldı. Programda Yunus Emre, Fuzuli, Abdülhakarî, Ahmet Haşim, Necip Fazıl ve Orhan Veli vardı. Şiirleri de Munis Faik Ozansoy, Tomris Oğuzalp, Halûk Kurdoğlu, Ergun Sav, M. Sunullah Arısoy, Cihangir Göker okudular.

FORUM DERGİSİ 11 İNCİ YAYIN YILINA GİRDİ

Siyasi, İktisadi ve Kültürel olayların tam ve tarafsız Yorumuna 10 YIL cesaretle devam eden

FORUM DERGİSİ

11. YAYIN YILINDA DA BEĞENDİĞİNİZ İMZALARLA MEMLEKET DÂVALARINA VE DÜNYA OLAYLARINA IŞIK TUTACAKTIR

1 Nisan 1964 tarihli sayısıyla 11. YAYIN YILINA giren MEMLEKETİN TEK CİDDİ VE TARAFSIZ

Siyaset, İktisat, Kültür DERGİSİDİR

1 Nisan'dan itibaren her ayın başında ve ortasında bir 100 kuruş - yıllık abone: 22 TL. P. K. 131 - Ankara Genel Dağıtıcı : BATEŞ - Çağaloğlu - İstanbul

Özgü okuyanın ağzında sadece bir gülücük uyandıracak bir suçlu işlemeye girişiyor mu acaba? Beş sayfalık yazıda zulüm bunlarla bitmiyor. Beş sayfalık yazıda tümce-leri ve sözcükleri bağlarken yazar tam 81 tane «bu» kullanmış. Bir tümcede de «bu» gerekirken kullanılmamış.

GRİPİN

BAŞARI İLE KULLANILIR

Baş. diş. adale ve soğuk algınlığından mütevellit bütün ağrılara karşı GRİPİN başarı ile kullanılır

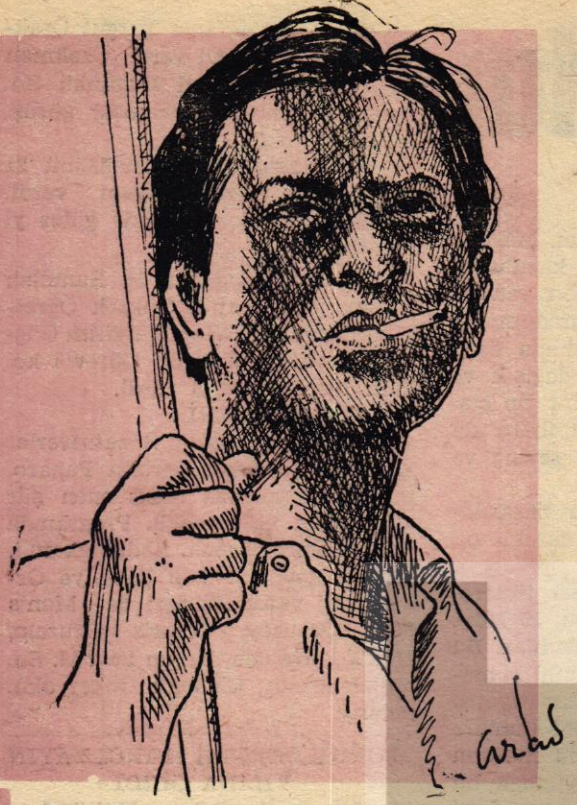
GRİPİN 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

(Faal: 1182-22)

Dünden - Bugünden

151

çılğar

Oralar yazın mı halâ, güpgüzel midir
Gayri şarapsadım ben, İstanbulsadım
Kuşladıysa gözlerimi bir sakar tavan
Sensiz günlerimi çarçur etmek içindir
Ama pörsümüş, gül bitine karmış bir sarı
Siner külçelenir tâ evimde barkımda
Pelit acısından yavuz bir özlem kiri
Yu canım usulcacık
Sen bunca umudumun çılğarı
Göğü maviletir bir kırlangıç yakamaz
Balıklar depresir suda

hasanlı eşik

Uyudum uyandım, gene de o'ymuş;
Nerden bulmuşsa bulmuş, ben bitişiğinde...
Yaşanası günlerin Hasan'lı eşiğinde,
İkimizi türetip, yanyana koymuş.

Bir ilintisiyle tekmil döşendi içim;
Sevdiğim bu biçimmiş, ışımsı bembeyazlar..
Her sabah göründü kuşlar, denizler;
Daha bir uzadı ömrüm, masal geçmişim..

En gerçeğin erse, yetinmez kişi
Bir düş ekler, bir umut; düzen bozulur!
Düğümler, çözer, kurcalar bir bir;
İşi gücü artık o, günü güneşi..

Yeniden mi doğdum ne bu yazın?
Seni getir bana her güpegündüz
Aşkta, uğraşta, nice yıllarda ikimiz;
Eskimezim benim, bitmezim, tavsamazım!

Sevdali mıyım? Ben de sevdalıyım;
Canım ne mi çekiyor? benim de çekiyor;
Sokağa mı çıkıyorum? ben de çıkıyorum;
Bu balık kimin mi? ben kimin mi?

hadisene

Bir kıyımız mı kaldı bu denizde? onu da batır hadi!
Çiçeğimizi yol, rüzgârımızı bur, suyumuzu acıt.
Gökyüzümüz mü nerde? sahi nerde bizim gökyüzü
müz?

Hani lokman bulutlarımızda güvercin lekelerimiz?
Gözümüzü körelt hadi, içimizi börsün, ellerimizi yırt...
Bak, ıslığımız da kurudu; kurumuz yamyaş.
Sanki bönüz, sanki debelenen bir sıpayız çayırdı, hiç
şenlik görmemişiz!

Ko, yarın sabah ortalık da ışımayıversin;
Ko, buluşmalıyım şu kuytu haziranda;
O salı gecesi hiç sevişmiyelim mi? peki sevişmiyelim;
Ne çıkar?

Ne mi çıkar!

bakla

Hasan değil sen değil sürahiye kim kırdı.
Eltin mi enişten mi, pekalâ ben neciyim
Gürledi gitti ulu bahar, şimdi Hasan da uyanır, bir
kuş öter yazları
Çat kapı biri gelir, ne kuş kor bende ne Hasan
Yıpraktı boşunaydı maviydi ama
Yamayıp yaydığın şu pazen kilim
Bak yorgunsun güzelsin, çık bir hava al istersen
Acıkmıştır o, susamıştır o, o daha bebek
Bir sürahi uğruna kınaman bu düzeni
Tırnakların uzamış, baklamız kaldı mı dün gecedden

Metin
ELOĞLU